

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2023

Martin Kvapil

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
TEOLOGICKÁ FAKULTA SOCIÁLNĚ CHARITATIVNÍ

Bakalářská práce

**ČESKÝ PRÁVNÍ SYSTÉM VE SROVNÁNÍ
S PRÁVNÍM SYSTÉMEM STARÉHO ZÁKONA**

Autor práce: Martin Kvapil

Vedoucí práce: doc. ThLic. Adam Mackerle Th.D.

Studijní program: Sociální a charitativní práce

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem bakalářské práce vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Českých Budějovicích 25. 03. 2023

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji doc. ThLic. Adamovi Mackerlemu Th.D. za cenné rady, podněty a připomínky při vedení mé bakalářské práce. Děkuji také své rodině za vytvoření vhodných podmínek při psaní této práce a za jejich podporu

Obsah

ÚVOD	5
1 TREST.....	6
1.1 TREST SMRTI.....	8
1.2 HISTORIE TRESTU SMRTI	10
1.3 TREST SMRTI V SOUČASNÉM SVĚTĚ.....	11
2 STARÁ SMLOUVA	12
2.1 TRESTY V MOJŽÍŠOVĚ SMLOUVĚ.....	15
2.2 TREST SMRTI.....	17
2.2.1 FORMY TRESTU SMRTI.....	18
2.2.2 NÁBOŽENSKÉ TRESTNÉ ČINY	19
2.2.3 TRESTNÉ ČINY TÝKAJÍCÍ SE KNĚŽSKÉ SLUŽBY	22
2.2.4 TRESTNÉ ČINY PROTI VZTAHU MUŽE A ŽENY	23
2.2.5 TRESTNÉ ČINY PROTI RODIČŮM	24
2.2.6 TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKOSTI.....	25
2.2.7 TRESTNÉ ČINY LEGISLATIVNÍ	26
2.3 SHRNUÍ.....	26
3 ČESKÉ PRÁVO	28
3.1 PROMĚNY HODNOT V TRESTNÍM PRÁVU	28
3.2 HISTORIE TRESTU SMRTI	30
3.3 ZRUŠENÍ TRESTU SMRTI V R. 1990	32
4 SROVNÁNÍ OBOU PRÁVNÍCH SYSTÉMŮ	33
4.1 NÁBOŽENSKÉ TRESTNÉ ČINY	34
4.2 TRESTNÉ ČINY TÝKAJÍCÍ SE KNĚŽSKÉ SLUŽBY	37
4.3 TRESTNÉ ČINY PROTI PARTNERSKÝM VZTAHŮM.....	37
4.4 TRESTNÉ ČINY PROTI RODIČŮM	40
4.5 TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKOSTI.....	40
4.6 TRESTNÉ ČINY LEGISLATIVNÍ.....	42
5 ZÁVĚR.....	43
6 POUŽITÁ LITERATURA	48
INTERNETOVÉ ZDROJE	50

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá srovnáním právního systému v českých zemích a ve starověkém Izraeli. Ke srovnání byly vybrány dva výrazně odlišné právní systémy jako příklad toho, jak se může lišit pojetí práva v teokraticky založeném starověkém Izraeli a v českých zemích, kde se v určitých obdobích sice odvíjelo právo od víry v Boha, ale více se zde projevovaly jiné hodnoty české společnosti.

Starověký Izrael lze považovat za teokratickou formu zřízení státu, protože existence Izraele se odvíjí od pochopení Boha a jeho hodnot projevených v jeho jednání a daných pravidlech pro společenství Izraele. Tato pravidla jsou známa díky jejich písemné podobě v rámci Starého zákona. Jedním z cílů této práce bude zjistit, jaké bylo pojetí trestního práva ve starověkém Izraeli, protože původní obsah Mojžíšových zákonů byl v průběhu dějin různými způsoby vykládán, díky čemuž se současná podoba jejich pochopení a uplatňování liší. Ve vztahu k Izraeli bude dalším cílem zjistit, jakým způsobem byly děleny jednotlivé trestné činy a jak toto dělení odráží hodnoty Izraele v jeho sebe-pochopení jakožto Božího vyvoleného národa a jeho pochopení Božích hodnot.

Ve vztahu k trestnímu právu v českých zemích bude zkoumáno, jak se pojetí práva měnilo v průběhu dějin. Jak se do zákonů promítala politická uspořádání, konkrétní panovníci, či vlády. Zda v rámci jednoho národa docházelo v průběhu historie k zásadnějším změnám trestního práva, nebo se objevovaly pouze dílčí změny. Poslední staletí přinesla větší změny (monarchie, republika, komunismus, demokracie), a proto mohou být české země zajímavým zdrojem informací o tom, nakolik si konkrétní národ udržuje své hodnoty nezávisle na dané době a okolnostech a nakolik mají tyto věci vliv. Jak se měnil pohled na trest smrti v průběhu českých dějin?

Uvedené výzkumné otázky by se měly promítnout do srovnání obou právních systémů v základních oblastech. V čem se liší a co mají případně společné.

Vzhledem k rozsáhlosti právních systémů bude tato práce omezena pouze na trestní právo se zaměřením na trest smrti. Výzkum bude probíhat teoreticky na základě studia literatury.

1 TREST

Lidská společnost má potřebu nějakým způsobem udržet svůj vlastní chod. Aby zdravé společenství fungovalo a prospívalo, musí mít nastavená určitá pravidla, kterými se její členové musí řídit. Proto existují různé společenské normy, které tomu napomáhají, ať už jde o ustálené normy chování, nebo vyjádření těchto norem formou zákonů. Porušení těchto norem způsobuje reakci ostatních členů společenství.

Normy vzájemného soužití se netýkají pouze velkých společenství, jako jsou státy, ale v nejmenším měřítku jde např. o rodiny. Na úrovni rodiny může porušení norem vyvolat negativní reakci, vytvoření odstupů, či uplatnění konkrétních sankcí vůči tomu, kdo rodinné/rodičovské normy porušil. Na úrovni větších společenství je škála možných reakcí na porušení norem širší. Např. ve firmách může jít o sociální postihy ve formě veřejných výtek, finančních postihů, či ukončení pracovní poměru s případnou možností „pachatele“ potrestat uvedením hrubého porušení pracovní kázně a tím pádem mu znesnadnit hledání budoucího pracovního místa. Na úrovni státu existují propracované trestní zákony, které se snaží řešit veškeré možné situace, které by byly projevem porušení norem daného společenství.

Normy každé společnosti se liší, protože každé společenství je jiné. Liší se hodnoty. Liší se historická zkušenost. Liší se politické uspořádání. Liší se mentalita daného národa. Liší se náboženství a míra jeho vlivu na fungování státu. Liší se hodnota lidského života. V neposlední řadě se liší to, jaká teorie přístupu k porušování norem převažuje. Zda je daný stát nakloněn spíše retributivnímu, či restorativnímu pojetí. Výčet možných rozdílů je možné ještě rozšířit, ale uvedené rozdíly ukazují, že neexistuje univerzální pojetí práva. Proto se trestní zákony jednotlivých zemí/společenství liší tím, co pokládají za trestný čin, jak chápou míru jeho závažnosti a jakým způsobem nakládají s jeho pachatelem.

Otázkou je, jak konkrétní společenství řeší porušení daných norem. Jakým způsobem se staví k tomu, že někdo nerespektuje platná pravidla, která pomáhají k jeho fungování? Jak se staví k samotnému pachateli? Jakým způsobem se dané společenství snaží o prevenci trestného jednání, aby se podobné jednání nerozmohlo? *„Pro vývoj lidské společnosti v jednotlivých historických obdobích byly charakteristické různé druhy trestů, počínaje těmi nejkrutějšími – tresty na životě – přes tresty na zdraví až po tresty majetkového charakteru.“*¹

*„Trestem rozumíme zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. Trest, právní následek činu, na němž lpí vina, spočívá v právní újmě a ta je pachatelem činu pocitována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být jako takový přijímána. Jednou z funkcí trestní represe je uložení sankce“*²

Tresty a jejich potřebnost jsou něčím, co je lidské společnosti srozumitelné. Porušení pravidel přináší následek. Trestní právo se snaží popsat to, co je považováno za trestný čin a jakým způsobem je třeba trestný čin řešit/napravit a jakým způsobem na trestný čin reagovat ve vztahu k pachateli. Trestní právo může být vnímáno pouze jako výčet trestných činů a toho, jakým způsobem jsou jednotlivé trestné činy odstupňovány, jak se do trestu promítají polehčující, či naopak přitěžující okolnosti a jakou mají tresty výslednou podobu.

V širším kontextu je však trestní právo pouze praktickou podobou konkrétních přístupů a teorií, které sledují určitý cíl. Konkrétní podobě trestního práva předchází to, za jakým účelem se vytváří jeho podoba. Účel/cíl trestního práva shrnují např. Brown, Esbensen a Geis. Uvádějí čtyři formální účely trestního práva:

¹ MAMOJKOVÁ, E., NOVÁK, I.: *Základy penologie*, 2015, s.27

² JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 2019, s.395

- 1) **Odrázování** využívá represivní sankce k tomu, aby lidi odradilo od páčání trestných činů. Sankce mohou být aplikovány buď za účelem „dát lekci“ odsouzenému pachateli, nebo sloužit ostatním jako příklad nebezpečí kriminality.
- 2) **Omezení** se snaží snížit nebo zcela odstranit schopnost pachatelů páchat další trestné činy. Trest smrti je jediným přesvědčivým způsobem zbavení pachatelů způsobilosti. Uvěznění je primární praxí trestního soudnictví navrženou k dosažení omezení.
- 3) **Rehabilitace** si klade za cíl změnit pachatele odstraněním jejich motivace zapojit se do kriminálního chování. Předpokladem rehabilitace je, že chování lze změnit změnou postojů, hodnot, dovedností nebo ústavních rysů, které způsobují kriminální chování.
- 4) **Odplata** je založena výhradně na mravním zavržení nebo pohoršením nad trestným činem. Trest za spáchané činy slouží k dosažení morální rovnováhy. Porušování práv druhých vyžaduje uložení trestu, který odstraní výhodu získanou pachatelem a obnoví sociální rovnováhu. Trest je morálním požadavkem.³

Tyto cíle jsou obdobným způsobem shrnuty v různých teoriích, které konkrétní cíle odrážejí:

Teorie odplaty vychází z přesvědčení, že pachatel si je plně vědom svého jednání, ke kterému se svobodně rozhoduje (indeterminismus). Proto musí počítat i s tím, že bude jeho trestný čin odhalen a potrestán. Trest je následkem porušení zákona a naplněním spravedlnosti. „Jedinou možnou právní rehabilitací zločince je trest“.⁴ Na této teorii je postavena klasická škola trestního práva.

Teorie vylučovací (eliminační) zdůrazňuje vyloučení pachatele ze společnosti ve formě trvalé, či dočasné izolace od společnosti. Jde jak o ochranu společnosti před pachatelem, tak o formu působení újmy pachateli.

Teorie odstrašení řeší prevenci opakování obdobného trestného jednání dalšími lidmi, či recidivu samotného pachatele. Udělený trest by měl v ideálním případě působit preventivně. Podle této teorie by mělo platit to, že tresty „...by měly dát potenciálním pachatelům jednoznačný signál, že zločin se nevyplácí.“⁵

Teorie kompenzační (restituční) vyzdvihuje hodnotu nápravy škody. Cílem není pachatel, ale především oběť a náprava způsobené škody. Oproti předchozím přístupům je zde důraz nikoliv na trest, ale na nápravu, protože pouhé potrestání pachatele by sice poškodilo pachatele, ale vůbec by neřešilo to, jakým způsobem pomoci oběti. „Kompenzační teorie... významně posiluje postavení poškozeného v trestním řízení.“⁶

Teorie nápravná (rehabilitační) se nezaměřuje na samotný trest, ale především na nápravu pachatele. Cílem není pachatele potrestat, ale pomoci mu k odstranění příčin trestného jednání. Tato teorie je opakem teorie odplaty, protože namísto plné odpovědnosti pachatele za jeho jednání hledá příčinu trestného jednání v reakci na různé vlivy (rodina, výchova, soc. situace, dispozice apod. - determinismus).⁷

V praxi se většinou uplatňují smíšené teorie, které kombinují výše uvedené přístupy. Např. trestní Zákon z r. 1961 ve své definici ohledně účelu trestu (§ 23) spojuje čtyři základní účely trestu:

³ BROWN, E. S., ESBENSEN F.-A., GEIS, G.: *Criminology – Explaining Crime and its Context*, 2010, s.50-51

⁴ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 2019, s.396

⁵ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol.: *Kriminologie*, 2019, s.176

⁶ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol.: *Kriminologie*, 2019, s.179

⁷ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol.: *Kriminologie*, 2019, s.177

- *Chránit společnost před pachateli trestných činů (generální prevence)*
- *Zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti (individuálně zabraňující represe)*
- *Vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život (individuální pozitivní prevence)*
- *A tím výchovně působit i na ostatní členy společnosti (generální prevence).*⁸

Celkově lze výše uvedené teorie shrnout základními přístupy:

„Absolutní teorie vycházejí z myšlenky „punitur, quia peccatum est“, tedy trestá se, protože bylo spácháno zlo, zatímco relativní teorie spojují ukládání trestu s myšlenkou „punitur, ne peccetur“, trestá se, aby nebylo pácháno zlo.“⁹

Restorativní justice se zaměřuje na obnovu. Především na obnovu (nápravu) pachatele, ale i na odstranění následků trestného činu (nahrazení škody, práce s obětí trestného činu apod.)¹⁰ *„...naší prioritou by nemělo být potrestání pachatele, ale naplnění potřeb oběti a ujištění, že pachatel si je plně vědom škody, kterou způsobil lidem a jeho odpovědnosti tuto škodu napravit.“¹¹*

1.1 TREST SMRTI

Trestní právo řeší trestné činy řadou způsobů. Ve výsledku se proto lze setkat jak s tresty alternativními, náhradou škody, či tresty odnětí postavení, majetku, svobody, až po trest smrti. Tato práce se bude zabývat trestem smrti.

Z historického pohledu byl po řadu let trest smrti tradičně nejvyšším možným trestem. Využíván byl v různé míře a formě za nejrůznější trestné činy. V uplatňování trestu se odráží hodnoty dané společností a její postoj k lidskému životu. Považuje-li společnost nějakou hodnotu za zcela nedotknutelnou, pak může přistoupit i k trestu terminálnímu. Lidský život pro ni nemá takovou cenu, jako porušení konkrétní hodnoty daného společenství. Trest smrti však nemusí být pouze trestem za porušení konkrétních hodnot, ale i možným nástrojem udržování pořádku, kdy by měl trest smrti plnit odstrašující funkci. Zvláště ve formě veřejných poprav.

Trest smrti je nejvyšším a terminálním trestem, protože již nepřipouští další práci s pachatelem trestného činu, odčinění jeho činu, či jeho nápravu. Tento trest je ukládán za jednání, které je pro danou společnost nepřijatelné a nechce ho řešit tresty jinými. Tento terminální trest byl ukládán v různých dobách a společnostech za různé trestné činy. Detailní studium mnoha kultur a období je nad rámec této práce.

Ohledně trestu smrti panují různé názory. Časté námitky proti trestu smrti odkazují na následující:

- trest smrti je nevratný a tím pádem mohou být v případě justičních omylů popraveni i nevinní lidé.¹²
- trest smrti nemá odstrašující efekt.¹³ Tím se myslí především na promyšlené činy, kde má pachatel dostatek času zvážit možné následky, včetně trestu smrti, ale přesto svůj

⁸ MASOPUST ŠACHOVÁ, P.: *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*, 2019, s.99

⁹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, 2019, s.396

¹⁰ ZOUBKOVÁ, I. a kol., *Kriminologický slovník*, 2011, s.156

¹¹ JOHNSTONE, G.: *Restorative justice: ideas, values, debates*, 2002, s.1

¹² BROOKS, T.: *Crime and Punishment: Critical Essays in Legal Philosophy*, 2016, s.243

¹³ MARZILLI, A.: *Capital punishment*, 2008, s.19

čin spáchá. „Žádná seriózní teorie odstrašování netvrdí, že takový racionální výpočet trestu hraje důležitou roli.“¹⁴

- trest smrti není ukládán rovnoměrně, a proto např. někteří vrazi mohou být popraveni a někteří mohou být potrestáni odnětím svobody.¹⁵ Trest smrti tedy není něčím, co by bylo uplatňováno jednotně, a proto je otázkou, zda jeho odlišná aplikace nezpůsobuje další nespravedlnost.
- trest smrti je motivován pomstou.¹⁶
- trest smrti je porušením práva na život a útokem na lidskou důstojnost. Např. aktuální postoj Římsko-katolické církve v podobě revize katechismu papežem Františkem uvádí v argumentaci proti trestu smrti následující: „...*důstojnost člověka není ztracena ani po spáchání velmi závažných trestných činů... trest smrti je nepřipustný, protože jde o útok na nedotknutelnost a důstojnost člověka.*“¹⁷ Obecně jsou podobné námitky shrnuty tím, že člověk má právo na život.

Klasická obhajoba trestu smrti nejčastěji uvádí následující:

- jde o důsledek přirozeného řádu. Např. v podání Tomáše Akvinského, kdy „*Náprava nepořádku*“ uložení „*přiměřeného*“ trestu je jen „*obnovením rovnosti spravedlnosti*“¹⁸ Obdobně lze uvažovat o Kantovi, který „*je příkladem čistého retributivismu ohledně trestu smrti: vrazi musí zemřít za svůj čin, sociální důsledky jsou zcela irelevantní a základem pro spojení trestu smrti se zločinem je „zákon odplaty“, starodávná zásada lex talionis, zakořeněná v "principu rovnosti."*“¹⁹ Jak Akvinský, tak Kant počítají s tím, že existuje jakási absolutní etika, která je obecně platná. Etiku přirozeného zákona (většinou s odkazem na Boha jako základu obecně platných morálních principů) lze shrnout ohledně trestu smrti následovně:
 - *Viníci si zaslouží trest.*
 - *Čím závažnější je provinění, tím přísnější je zasloužený trest.*
 - *Některé zločiny jsou tak závažné, že jakýkoliv trest menší, než smrt by nebyl přiměřený jejich vážnosti.*
 - *Proto si pachatelé takových zločinů zaslouží smrt.*
 - *Veřejné orgány mají v zásadě právo udělovat viníkům tresty, které si zaslouží.*
 - *Veřejné orgány mají proto v zásadě právo ukládat trest smrti těm, kdo se dopustili nejtěžších zločinů.*²⁰
- nutnost trestat obzvláště zavrženíhodné trestné činy trestem nejvyšším v rámci odstupňování závažnosti trestných činů.
- tresty a zejména trest smrti mají odstrašující účinek: „*Trestní zákon musí být hrozný, čímž mám na mysli to, že má vzbuzovat úctu nebo „hluboký respekt či uctivý strach“.* Musí nám připomínat morální řád, podle kterého můžeme žít jako lidé. V naší době jediným trestem, který to může naplnit, je trest smrti.“²¹ Zvláště poprava veřejná.
- poprava znemožňuje vrahovi znovu vraždit.²²

¹⁴ GOLDBERG, S.: *When Wish Replaces Thought*, 191, s.26-27

¹⁵ BROOKS, T.: *Crime and Punishment: Critical Essays in Legal Philosophy*, 2016, s.235

¹⁶ FESER, E., BESSETTE, J.: *By man shall his blood be shed*, 2017, s.31

¹⁷ New revision of number 2267 of the Catechism of the Catholic Church on the death penalty – Rescriptum “ex Audientia SS.mi”

¹⁸ FESER, E., BESSETTE, J.: *By man shall his blood be shed*, 2017, s.21

¹⁹ Death penalty, capital punishment

²⁰ FESER, E., BESSETTE, J.: *By man shall his blood be shed*, 2017, s.24

²¹ BERNS, W.: *For Capital Punishment: Crime and the Morality of the Death Penalty*, 1979, s.172-173

²² MARZILLI, A.: *Capital punishment*, 2008, s.27

- trest smrti usnadňuje nápravu pachatelovy duše: „*S vědomím, že udělal něco tak hrozného, že si to zaslouhuje smrt, je pravděpodobnější, že pachatel bude činit pokání. V tomto ohledu může existence trestu smrti ve skutečnosti podpořit reformu pachatelovy duše.*“²³

1.2 HISTORIE TRESTU SMRTI

Aktuální situace je velmi odlišná od té, která panovala v průběhu dějin. Současný trend pojímat trest jako formu nápravy a obnovy namísto pouhého trestu se liší od toho, jak byla pojímána justice v předchozích staletích, nebo ve starověku. Proto se zásadně liší využívání trestu smrti v historii od současnosti.

Jeden z nejstarších dochovaných trestních zákoníků je babylonský zákoník vydaný králem Chamurapim zhruba v 17.st.př.Kr. Tento zákoník s trestem smrti počítá pro řadu zločinů. Např. falešné svědectví, ukrývání uprchlých otroků, krádež chrámového majetku, nezaplacení smluv, krádež, odmítnutí nastoupit do armády, spiknutí, znásilnění, loupež apod.²⁴

Pozdější zákoník sepsaný za vlády asyrského krále Tiglatpielsera I. ve 12.st.př.Kr. také uvádí výčet trestných činů, za které mohl, či měl být udělen trest smrti. Např. cizoložství, způsobení potratu ženě svobodného občana, či čarodějnictví.²⁵

Starověký Egypt byl řadu staletí trvajícím státním útvarem, a proto se mohou lišit podoby trestů v různých obdobích. Přesto je zjevné, že se trest smrti ukládal za řadu zločinů. Např. zločiny proti králi a královskému majetku, znesvěcení královských hrobek, zločiny proti kultu, falešné věštby, falešná rozhodnutí, uprchnutí otroka atd.²⁶

Římské právo kromě náhrad a různých forem trestů uplatňovalo i trest nejvyšší. Kromě klasických zločinů, jako je krádež, nebo vražda svobodného občana, byl trest smrti udílen např. za urážku, zařikávání a travičství, křivé svědectví, či zhářství. Zásadně se však lišilo to, jak se nakládalo s pachatelem trestného činu – zda byl občanem, či otrokem. „*Při každém zločinu mohl římský občan využít práva Ius exilii, pokud ho žalovaný využil před započítím sčítání hlasů odešel do vyhnanství, tím ztratil římské občanství, majetek a možnost návratu, při pokusu o návrat mohl být kýmkoli zabít.*“²⁷

V řadě dalších starověkých zákoníků je trest smrti jednou ze standardních forem trestů. Ve srovnání se současností je tento přístup poměrně odlišný, což může být výsledkem řady faktorů. Oproti současné Evropě se lišilo politické zřízení většiny států, kdy zásadní byla role panovníka. Odlišný byl i pohled na člověka a hodnotu jeho života. Zásadní byl také vliv náboženství, vědomí vyšší božské autority a promítání představ o Bohu do trestního práva. Celkově jde o jiné pojetí trestního práva společností, které se svými hodnotami, uspořádáním a kulturou výrazně lišily např. od dnešní české společnosti. Zásadní rozdíly vycházejí především z toho, že nad člověkem jsou vyšší autority duchovní (božstva) a lidské (panovník). To je něco, co v současné sekulární demokratické České republice chybí. Zároveň se k tomu přidávají i další vlivy filosofické. Mění se pohled na člověka, řeší se hodnota lidského života, řeší se etika. K tomu se přidávají i pohledy sociologické, které přinášejí do

²³ FESER, E., BESSETTE, J.: *By man shall his blood be shed*, 2017, s.36

²⁴ KING, L.W. „THE CODE OF HAMMURABI

²⁵ KUBELOVÁ, J.: *Středoasyrské zákony*, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2013f

²⁶ Mark J.J., „Police in Ancient Egypt“

²⁷ KINCL, J. „Římské právo“

penologie restorativní, či rehabilitační prvek. Lidská společnost se nějakým způsobem vyvíjela a nadále vyvíjí i v oblasti trestního práva, a tím pádem i v pohledu na trest smrti.

1.3 TREST SMRTI V SOUČASNÉM SVĚTĚ

Vzhledem k výše uvedenému není překvapující postupné ustupování od trestu smrti. Restorativní a rehabilitační pojetí trestního práva vede k ústupu od trestu smrti. Aktuálně trest smrti neexistuje v žádné evropské zemi. V USA je zrušen v 19 státech. Celkově po celém světě do r. 2017 zrušilo trest smrti 142 zemí. V 56 zemích trest smrti zůstává jedním z možných trestů. Ne ve všech z nich je využíván.²⁸ Nejvíce trestů smrti je vykonáno buď v komunistických, nebo muslimských zemích.²⁹

Komunistické země, podobně jako kdysi Československo mají trest smrti jako nejvyšší formu trestu zakotven ve svých trestních řádech. Čína ve svém aktuálně platném trestním zákoníku uvádí možnost trestu smrti následovně: „*Trest smrti se má vztahovat pouze na kriminální živly, které páchají nejohavnější zločiny.*“ (článek 48-51)³⁰ Severní Korea trest smrti uplatňuje za některé zločiny vůči státu (čl. 59, 64, 67), terorismus (čl. 60), vraždu (čl. 278) a další trestné činy doplněné v dodatku z r. 2007 (zásadní škody na státním majetku a vojenské technice, padělání měny, pašování některých věcí atd.)³¹ Podobně jako v komunistickém Československu jsou tresty smrti součástí trestních zákonů, které si kladou za cíl udržovat vůdčí postavení komunistické strany a poslušnost lidu.

Muslimské země v různé míře uplatňují náboženské právo šaría, které trest smrti obsahuje. „*Některé státy, včetně Egypta, Saúdské Arábie, Sýrie, Jemenu a Súdánu definují šariu jako zdroj legislativy. Jiné státy, jako Irák a Afghánistán, tvrdí, že přijatý zákon nemůže být v rozporu s islámskými principy. Další státy, jako Jordánsko, ústavně uznávají částečný dopad šarie v rámci oblasti práva osobního stavu.*“³² Šaría umožňuje trest smrti za vraždu (fakultativně dle rozhodnutí pozůstalé rodiny), a pak za skupinu trestných činů, popsaných jako *šíření neplechů v zemi*. Obvykle sem patří odpadnutí od víry, terorismus, pirátství, znásilnění, cizoložství a homosexuální aktivity.³³ Zkoumání v muslimských státech, které se řídí především sekulárním trestním právem, je nad rámec této práce.

Trest smrti není podmíněn pouze totalitním režimem, či šarijou. Mezi země, které praktikují trest smrti, patří např. Indie (144 poprav v r. 2021)³⁴, kde je většinovým náboženstvím hinduismus a nefunguje zde totalitní režim. Indické trestní právo umožňuje trest smrti za vzpouru v armádě, vraždu, spoluúčast na vraždě, napomáhání k sebevraždě dítěti, či mentálně nemocné osobě.³⁵ Tyto tresty nejsou projevem podpory totalitního režimu, či náboženství. Obdobně lze posuzovat i trestní právo v dalších zemích aplikujících trest smrti kde nefungují totalitní režimy apod. Příkladem může být federální legislativa USA, která umožňuje uložení

²⁸ Klekner R., Kačer J. „Trest smrti v číslech: Který stát popravuje nejvíce a jak jsou na tom země“

²⁹ „Popravy v Íranu a Saúdské Arábii jsou na vzestupu. Amnesty vydává report o trestu smrti v roce 2021“

³⁰ „Criminal Law of the People's Republic of China“

³¹ „The Criminal Law of the Democratic People's Republic of Korea“

³² POYA, A.: *Sharia and Justice*, 2018, s.34

³³ Hoag, R. „Capital punishment“

³⁴ Amnesty International, „Popravy v Íranu a Saúdské Arábii jsou na vzestupu. Amnesty vydává report o trestu smrti v roce 2021“

³⁵ Macaulay T.B. „The Indian penal code“

trest smrti uložit za „velezradu, špionáž, vraždu, rozsáhlé obchodování s drogami nebo pokus o vraždu svědka, porotce nebo soudního úředníka v určitých případech.“³⁶

2 STARÁ SMLOUVA

Smlouva mezi Bohem a Izraelem zprostředkovaná Mojžíšem je specifický a velmi obsáhlý právní dokument. Knihy Mojžíšovy (vyjma knihy Genesis) obsahují kromě zákonů řadu narativů. Pro účel této práce jsou podstatné texty, které jsou obsahem pomyslného Izraelského zákoníku, ačkoliv jde o soubor nejrůznějších textů v rámci několika Mojžíšových knih. Nejde tedy o klasický zákoník, či v úzkém smyslu trestní řád, protože veškeré řady jsou rozmístěny v knihách Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Následující kapitoly se tedy budou zabývat tím, co je obsaženo ve všech zmíněných knihách v různých kapitolách a různých verších co šlo teoreticky nazvat trestním řádem. Ne vždy jsou tyto řady jednotné, a ne vždy je lze číst jako chronologický zápis, který byl neměnný. Je proto pochopitelné, že na vznik jednotlivých částí Písma, jejich redakce apod. existuje řada názorů. Např. Jan Heller přistupuje k této problematice následovně: „*Starý zákon nás velmi spolehlivě informuje o tom, co Izrael věřil a vyznával, ale nedostí spolehlivě o tom, jak kdy co bylo. Mezi událostí a zprávou o ní leží víra, tj. snaha aktualizovat poselství a tak ve službě zvěsti obměňovat tvar zprávy. Písmo je celé poselstvím z víry a k víře, nikoli referát nebo kronika. Kdo tento podíl víry na utváření konečné podoby Písma pomijí, počíná si stejně nevědecky a nerozumně jako ten, kdo by začal užívat jako historického pramene Homéra nebo Shakespeara.*“³⁷ Jedním z řady příkladů může být např. rozdíl v obou textech Desatera. Konkrétně v oddílech věnovaných dni odpočinku: „*Exodus argumentuje náboženským odkazem na Hospodinovo dílo stvoření v šesti dnech a na sedmý den odpočinku, který je proto svatý, tj. náleží Hospodinu. Deuteronomium odkazuje na sociální a historickou zkušenost, když explicitně zdůrazňuje moment odpočinku v životě Izraelity a jeho rodiny i v životě jeho otroků a otrokyň, a argumentuje, že den odpočinku je připomínkou na otroctví v Egyptě, kde se Izraelité netěšili tomuto privilegovanému dni odpočinku, a hlavně je to památka vysvobození z egyptského otroctví ke svobodě v zaslíbené zemi.*“³⁸ Autor práce si tuto problematiku uvědomuje, avšak časové rozdělení jednotlivých textů, či jejich redakce je nad rámec této práce.

Pohled, který do určité míry relativizuje pojetí Mojžíšovy smlouvy, jakožto soubor trestního práva uvádí prof. Cassuto z Jeruzalémské univerzity:

„*Právní sekce Pentateuchu by tedy neměly být brány v úvahu jako kodex zákonů, nebo dokonce jako množství různých kodexů, ale pouze jako samostatné pokyny k daným záležitostem.*“ *Tato skutečnost vysvětluje, proč se Tóra vůbec nezabývá několika předměty, které tvoří základní právní témata. Ne vždy je uváděn trest, který má být uložen provinilci, někdy je pouze nařízen absolutní příkaz nebo zákaz jako výraz absolutní vůle Páně.*

Tóra někdy přidává důvod zákona, z náboženského nebo etického hlediska. Tóra se při mnoha příležitostech snaží překročit přísně zákonné požadavky a poskytnout člověku, co mu náleží z hlediska etického a z hlediska lásky k člověku, který je jeho bratrem, protože oba mají Jednoho Nebeského Otce.“³⁹

³⁶ Capital punishment by the United States federal government

³⁷ HELLER, J.: *Přehled Starého zákona*, s. 4, [online]. Copyright © [cit. 19.03.2023]. Dostupné z: https://web.etf.cuni.cz/ETFN-67-version1-SZ_uvod.pdf

³⁸ KAŠNÝ, J.: *Právní sbírky v Tóře*, *Studia theologica* 17, č. 3, podzim 2015, s. 5

³⁹ CASSUTO, U.: *A Commentary on the book of Exodus*, 1997, s.262-263

Z Cassutova pohledu by Mojžišova smlouva nebyla klasickým trestním zákoníkem, který by uváděl všechny možné trestné činy a u všech by kromě jejich popisu přidával také konkrétní formy postihu. Spíše by ji šlo brát jako určité vodítko pro život společenství Izraele, jako ukázání základní rámce hodnot.

Jaký vlastně je smysl Staré smlouvy? Pokud by byly shrnuty předchozí etapy života lidstva, tak Bůh jedná s celým lidstvem až do doby vyvolení Abrama. Do té doby Bůh nenabízí žádnou oboustrannou smlouvu a tudíž jasně daná smluvní pravidla, jejichž porušení by s sebou mohlo nést konkrétní trest. Hrozba smrti Adamovi v případě požití ovoce zakázaného stromu poznání dobrého a zlého (Gn 2,16n) je oznámením následku porušení zákazu, nikoliv obsahem uzavřené oboustranné dohody. Globální potopa je Boží reakcí na stav lidstva. Nelze ji však považovat za smluvní trest, protože Bůh předem neoznámil jasná pravidla spolu s uvedením případného trestu za jejich nedodržení. Lidstvo neví, že bude tímto způsobem potrestáno za své jednání. I samotné Boží jednání nenastiňuje to, že by Bůh sám s nějakými předem danými pravidly počítal (Gn 6,5nn.13). Neexistuje žádná smlouva, která by toto jednání právně zakotvila do vztahu mezi Bohem a lidmi. Také následný zákaz vraždy oznámený Noemu a tím pádem pomyslně jeho potomkům nemá ráz smlouvy. Je to pouhé Boží oznámení, jak bude reagováno na vraždu (Gn 9,6). Smlouva ohledně neopakování globální potopy je pouze Božím závazkem pro něj samotného (Gn 9,9-17).

Standardní smlouva, jejíž závazky budou od účastníků vyžadovány na základě dobrovolného souhlasu s obsahem nabízené smlouvy přichází teprve s Abramem. S touto smlouvou se mění Boží jednání, které přináší vyšší požadavky. Zatímco Noe byl vyvolen k zachování lidstva, Abram je vyvolen k tomu, aby s ním a jeho potomky Bůh jednal zvláštním způsobem. Samotné smlouvě předcházejí Boží zaslíbení a jednostranná smlouva, ve které se Bůh zavazuje k tomu, že Abramovu potomstvu dá konkrétní zemi (Gn 15,18-21). Ještě však nejde o klasickou oboustrannou smlouvu, která by kladla požadavky na příjemce smlouvy.

Klasická oboustranná smlouva mezi Bohem a lidmi je uzavřena později. V ní se poprvé projevuje to, že Bůh od svých vyvolených očekává něco více, než od ostatních lidí, kteří vyvolení nejsou. Začíná se rodit národ, který bude mít svá Bohem daná pravidla. Bůh nabízí svým vyvoleným exkluzivní vztah. Nabídkou není nic menšího, než exkluzivita budoucího národa a místo pro společné soužití (fungování vyvoleného národa – státu): „... *budu Bohem tobě i tvému potomstvu. A tobě i tvému potomstvu dávám do věčného vlastnictví zemi, v níž jsi hostem, tu celou zemi kenaanskou. A budu jim Bohem.*“ (Gn 17,7n). Tato exkluzivní nabídka s sebou nese větší očekávání od vyvolených než od ostatních lidí.

Dosavadní Boží jednání bylo o zaslíbeních, neboli o tom, k čemu Bůh sám sebe zavazuje. V první oboustranné smlouvě s Abramem přichází první požadavek na příjemce smlouvy a také penalizace jeho nesplnění: „*Dáte obřezat své neobřezané tělo a to bude znamením smlouvy mezi mnou a vámi. Neobřezanec, který by nedal své neobřezané tělo obřezat, bude ze svého lidu vyobcován; porušil mou smlouvu*“ (Gn 17,11.14). V této první oboustranné smlouvě Bůh neočekává od svých vyvolených nic jiného, než přijetí svého vyvolení formou obřizky. Žádné další požadavky nevznáší. Nepředkládá pravidla vzájemného soužití, ani duchovního života. Tímto způsobem budou Abrahamovi potomci fungovat několik staletí. Jediný požadavek se týká přijetí vyvolení ve formě obřizky jakožto přitakání tomuto vyvolení a jeho zaslíbení. Nebo naopak jeho odmítnutí a tudíž exkomunikace, čili bytí mimo prostor Božích zaslíbení spojených s vyvolením.

Zásadní změna přichází až po odchodu Abrahamových potomků z Egypta. Tito potomci mají možnost Boha jeho intervence do jejich životních podmínek v Egyptě. Zažívají jeho jednání, vidí jeho moc nad Egyptřany, vidí jeho zázraky, které v důsledku vedou k jejich odchodu

z Egypta. Zároveň se nějakým způsobem seznamují s tím, jak s nimi Bůh jedná a na konci svého pobytu poznávají první Boží nároky v podobě Hodu beránka a výzvě k odchodu z Egypta. V tom všem se naplňuje první část Boží smlouvy „*budu jim Bohem*“. Bůh v Egyptě jasně dává najevo, že on je jediným Bohem a egyptská božstva a jejich kněží nemají šanci se mu vyrovnat. Veškeré Boží jednání je naplněním smluvního zaslíbení že bude Izraelcům Bohem, tedy jednoho ze zaslíbení daných Abrahamovi.

Druhou splněnou částí smlouvy je to, že z původního bezdětného páru díky Bohu postupně vyrostl veliký národ: „*Izraelci se rozplodili, až se to jimi hemžilo, převelice se rozmnožili a byli velice zdatní; byla jich plná země.*“ (Ex 1,7). To je naplnění druhého ze tří zaslíbení: „*Mezi sebe a tebe kladu svou smlouvu; převelice tě rozmnožím.*“ (Gn 17,2). Třetí zaslíbení se naplňovat teprve bude.

Po dvou splněných částech smlouvy s praotcem Izraele Abrahamem Bůh nabídne Izraelcům smlouvu. Je to ještě v době putování do zaslíbené země, kdy zatím nedošlo k naplnění posledního zaslíbení ohledně Bohem darované země. Na Boží straně je zřejmé, že Bůh své sliby plní a má tudíž právo něco očekávat od těch, v jejichž prospěch jedná. Tento základ je obsahem úvodních slov Desatera: „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.*“ (Ex 20,2). „*Toto prohlášení sebe-zjevení dává autoritu tomu, co následuje. To, co Bůh pro Izraelce v minulosti udělal, se stává motivem Božího nároku vůči Izraeli, aby poslouchal imperativy, které následují.*“⁴⁰

Samotnému uzavření smlouvy předchází oznámení základních pravidel této smlouvy (Ex 21-24). Zde se poprvé objevuje to, co by šlo nazvat trestním zákonem, protože uvádí seznam činů, které se považují za činy trestné a zároveň předkládá způsob jejich řešení. Úvodní Desatero (Ex 20) je spíše preambulí smlouvy, než jejím samotným obsahem⁴¹ Kromě pozitivního oznámení ohledně dne odpočinku jde o devět negativních výpovědí: „*Tato negativní formulace umožňuje značnou svobodu - lidé mohou žít své životy tak dlouho, dokud se nezačnou chovat způsobem, který narušuje stabilitu komunity. Nebo, abych to řekl jinak, toto je stručný seznam jednání, které by mohlo narušit život komunity.*“⁴²

Po tomto úvodu do požadavků známých jako Desatero je oznámeno v dalších kapitolách několik dalších ustanovení (otroci, zabití, ublížení na zdraví, úcta k rodičům, krádeže, půjčky atd.). Ve všech případech jsou uvedeny nejen popisy trestného jednání, ale také forma jejich řešení (náhrada škody, adekvátní odplata, trest smrti). Po Božím jednání ve prospěch Izraelců, jejich vyvedení z Egypta a jejich provázení na poušti přicházejí první konkrétnější nároky vůči vyvolenému národu.

Izraelci jsou s obsahem smlouvy seznámeni, a teprve poté dochází na základě souhlasu s obsahem smlouvy k jejímu uzavření: „*Když Mojžíš přišel nazpět, vypravoval lidu všechna slova Hospodinova a předložil mu všechna právní ustanovení. Všechn lid odpověděl jako jedněmi ústy. Řekli: „Budeme dělat všechno, o čem Hospodin mluvil.“ (Ex 24,3) „Potom vzal Knihu smlouvy a předčítal lidu. Prohlásili: „Poslušně budeme dělat všechno, o čem Hospodin mluvil.“ Mojžíš vzal krev, pokropil lid a řekl: „Hle, krev smlouvy, kterou s vámi uzavírá Hospodin na základě všech těchto slov.“ (Ex 24,7n). V momentě uzavření smlouvy Izraelcům nejsou předloženy všechny požadavky. Ty se průběžně objevují, či upřesňují v průběhu historie. Většina jich je zapsána ve čtyřech Mojžíšových knihách, které prezentují samy sebe jako spisy popisující život Izraelců během putování na poušti.*

⁴⁰ MEYERS, C.: *Exodus*, 2005, s.169

⁴¹ BENEŠ, J.: *Desítka, aneb deset slov o Bohu a člověku*, 2008, s.10

⁴² MEYERS, C.: *Exodus*, 2005, s.165

Ze všech nároků vznesených vůči Izraelcům je zřejmé, že Bůh si jakožto tvůrce a zachránce Izraele osobuje nárok požadovat od vyvoleného lidu dodržování toho, co jim nařídil. Pokud by Bůh nesplnil dvě ze tří částí svých smluvních závazků s Abrahamem, žádný Izrael by neexistoval, nezažil by Boží jedinečnost a neputoval by teď domů. Izrael je v roli zachráněného národa, který je pouze díky Bohu svobodný, a navíc bude mít svou vlastní zemi. Původní kočovníci se stanou plnohodnotným národem. Bůh je díky svému předchozímu jednání v roli Pána, který má právo vůči svým vyvoleným vznášet nároky, jak mají žít a vyžadovat od nich jejich plnění. „*Zákony mají své opodstatnění v charakteru JHVH a vztahu Izraele s JHVH.*“⁴³

Izrael je v době uzavření smlouvy národem, který je početně poměrně velkým společenstvím a čeká ho život ve vlastní svobodné zemi. S tím souvisí potřeba pravidel vzájemného soužití, pravidel pro vztah Izraele s jeho Pánem a také pravidel pro užívání darované země. Proto smlouva uzavřená prostřednictvím Mojžíše obsahuje poměrně velké množství nařízení, včetně penalizace jejich nedodržení.

2.1 TRESTY V MOJŽÍŠOVĚ SMLOUVĚ

Trestní právo v rámci Mojžíšovy smlouvy obsahuje širokou škálu možných trestných činů a s nimi spojených trestů za jejich spáchání. Záleží na závažnosti trestného činu, a tím pádem i na formě jeho řešení/potrestání. Zpravidla jde o náhradu škody. Např. u ztrát na hospodářských zvířatech je možné si s poškozeným rozdělit zisk za mrtvé zvíře, plně ho finančně nahradit, nebo ho v případě krádeže nahradit několikanásobně (Ex 21,33-37). Je zde také možnost ukamenování nebezpečného zvířete (býka), který způsobil smrt člověka (Ex 21,28-32), kde se buď řeší odškodnění, nebo zůstane pouze u zabití zvířete.

Běžnou rovinnou trestných činů jsou krádeže, které se řeší náhradou škody (Ex 22,3.8).

Dalším prvkem je odškodnění za tělesnou újmu způsobenou jinému člověku. V případě újmy způsobené otrokům je adekvátním odškodněním jejich propuštění na svobodu (Ex 21,26n). V případě újmy způsobené někomu ze svobodných Izraelců může mít případná odplata pouze rovnocennou podobu: „*Oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, modřinu za modřinu, jizvu za jizvu.*“ (Ex 21,24n). Na jednu stranu se může zdát kruté řešit tělesnou újmu jejím opakováním na těle pachatele. Na stranu druhou však jde o rovnocennou újmu, která vylučuje neúměrnou míru pomsty poškozeného vůči pachateli. Tato adekvátní odplata je legitimní a nelze ji brát jako trestný čin.

Zvláštní forma trestu je za neúmyslné zabití. V takovém případě může pachatel utéct do útočištného města, neboli na místo, kde má imunitu. Jde však o formu detenčního pobytu, protože tato imunita platí pouze v rámci útočištného města. (Nu 35,28). Pokud se dotyčný dostane mimo jeho území, může být legitimně zabit. Toto zabití není trestným činem (Nu 35,27). Formou trestu je v tomto případě ztráta domova a pravděpodobně i omezená možnost obživy vzhledem k nemožnosti vycházet z města. Život je sice zachován, ale znamená omezení dalších oblastí života, a stále přináší riziko odplaty v případě opuštění města. V tom případě však nelze uvažovat o klasické detenci, či dokonce o odnětí svobody. Pachatel má právo volného pobytu. Pouze tím riskuje to, že vyjítí z ochranné zóny může vést k jeho nalezení a zabití mstitelem.

Poslední oblastí jsou tresty smrti, kterým bude věnována následující kapitola.

⁴³ McCONVILLE, J. G.: *Retribution in Deuteronomy: Theology and Ethics*, 2015, s.295

Zvláštní kapitolou jsou oběti. V rámci občanského soužití se nejrůznější trestné činy řeší náhradami škody, rovnocennou odplatou atd. Kromě toho ale funguje obětní systém, kdy pachatel za svůj stav, nebo čin (hřích) přináší oběť. Ta je nutným krokem k odpuštění z Boží strany. Zároveň je do jisté míry trestem, protože pachatel důsledky svého jednání pocítí finančně tím, že musí něco obětovat a zároveň svou oběť veřejně přiznává, že zhřešil.

Mojžíšova smlouva některé prvky klasického trestního práva nezná. Zcela chybí smluvní trest odnětí svobody. Pachatel je potrestán takovým způsobem, aby oběti nahradil způsobenou škodu, zažil spravedlivou odplatu, měl omezenou možnost při využití ochrany útočištných měst, či byl popraven. Nikdy však nedochází na trest odnětí svobody, protože ten trestní právo v Izraeli nezná.

Chybí trest zbavení svobody a občanských práv ve formě zotročení. Otroctví není v Izraeli trestem, ale formou řešení sociálně náročné situace. Izraelci měli možnost sami sebe prodat do otroctví (Lv 25,39). Nejde však o trvalé otroctví, ale pouze o dočasný stav. Ten měl končit buď po 6 letech (Ex 21,2; Dt 15,12) nebo milostivým létem po 50 letech (Lv 25,40). Toto propuštění se odvíjelo od společného kalendáře, nikoliv od toho, kdy otrocká služba začala. Proto by možná bylo vhodnější mluvit o dlužnické službě, než o otroctví. Izraelci nebyli otroky jiným Izraelcům, kterým se prodali do služby. Měli být bráni jako nádeníci. Za otroky byli považováni příslušníci jiných národů, jejich majitel měl více pravomocí, jak s nimi nakládat, než s „otroky“ izraelskými. Prodávání a nakupování Izraelců jako otroků, Bůh zapovídá s odkazem na to, že on sám je otroctví zbavil (Lv 25,39-42). Sám tento princip ctí a neumožňuje otroctví jako formu trestu.

Chybí trest zabavení majetku. Pachatel pouze nahrazuje způsobenou škodu, ale nikdy mu není zabaven celý majetek.

Kromě uvedených absentujících forem trestů, které se objevují v jiných dobách a kulturách, v Izraeli zcela chybí útrpné právo. Vyslýchání za pomoci mučení je něčím, co izraelské zákony vůbec nepřipouštějí. Výslech se týká svědků trestného činu a pachatele. Je veden soudci a kněžími (Dt 19,17). Jde pouze o ústní výslech spojený s dokazováním. Útrpné právo však do těchto procesů vůbec nepatří.

Mojžíšova smlouva je v řadě ohledů humánnější, než trestní právo v řadě zemí a v různých obdobích lidských dějin. Z pohledu teorií trestního práva by hlavním trendem byly kompenzační teorie. Snahou je nahradit škodu a tím pádem dát poškozenému adekvátní (zpravidla větší) náhradu. Druhou hlavní teorií by byla teorie retributivní s důrazem na vědomé páchaní trestných činů, a tím pádem nutností počítání s trestem za takové jednání. Pachatele je třeba potrestat. Podobně lze v Izraeli vidět i prvek odstrašení. Náhrada škody, adekvátní odplata mohou být pro pachatele dobrou motivací, aby nic podobného neopakoval, protože je to pro něj dražší, než něco získat poctivě. Odstrašující efekt na veřejnost mohly mít tresty smrti vykonávané především formou kamenování, výjimečně upálením. Mojžíšova smlouva přináší kombinaci několika teorií trestního práva.

Co v izraelském trestním právu zcela chybí, je prvek nápravy neboli snahu pracovat s pachatelem, aby trestné jednání neopakoval atd. Samotné tresty jsou brány jako dostačující a nepočítá se s ničím dalším. Možná lze o Izraelském trestním právu uvažovat především z pohledu spravedlnosti. Pomsta za způsobenou škodu byla omezena na rovnocennou újmu. Není třeba vytvářet další křivdy, či dalším způsobem trestat pachatele. V izraelském právu je to zbytečné, a proto se toto trestní právo zásadně liší od jiných legislativních systémů. Hrdelní tresty lze naopak považovat jako formu očisty Izraele od těch, kdo dělají věci, které jsou pro vyvolený lid zcela nepřijatelné. Není to ale jen eliminace těch, kdo se dopustili

neodpustitelných trestných činů, ale zároveň edukace pro ostatní Izraelce, že obdobné činy jsou ve vyvoleném národě naprosto nepřipustné (odstranění zla, vytvoření „dokonalé“ společnosti). Veřejné popravy jsou v tomto ohledu zcela zásadní „*aby se bál celý Izrael*“ (Dt 17,12).

Trestní řády ve starověkém Izraeli se výrazně liší od jiných forem trestního práva. Odrážejí hodnoty, které Izraelci vnímají jako Boží hodnoty díky způsobu jejich předání Mojžíšem. Ukazují Boží formy řešení problémů, jeho pohled na lidský život a vzájemné soužití v rámci lidského společenství. Pro Boha jsou důležité především oblasti vzájemných vztahů mezi Izraelci a jejich vztahu k němu. Neprojevuje se jako krutý Bůh. Proto chybí útrpné právo, prodlužování trestů, nebo zbytečné trestání. Trest smrti se může z dnešního humanistického hlediska jevit jako krutý, ale vyvolený národ není obyčejným státem. Vyvolený národ je zvláštním společenstvím, které samo sebe vnímá tak, že jeho Bohem je jediný skutečný Bůh. Z této exkluzivity plyne i to, že Izrael by měl zůstat národem výjimečným a nestát se jedním z mnoha dalších národů. Proto má trest smrti své opodstatnění.

2.2 TREST SMRTI

Trest smrti je terminálním trestem u činů, na které se nevztahovaly jiné formy trestu. Neexistovala u nich možnost polehčujících, či naopak přitěžujících okolností, které by vedly k jiné formě trestu. Pokud se někdo dopustil hrdelního zločinu podle trestního práva a byl u toho spatřen alespoň dvěma svědky, pak měl být takový čin potrestán smrtí. Tím se Mojžíšovy zákony liší od novodobějších právních norem např. v českých zemích, kde bylo možné trest smrti nahradit jiným trestem (např. doživotí atd.) právě díky přihlídnutí k okolnostem. Mojžíšova smlouva u hrdelních zločinů nepočítá s jinou alternativou. Jde o věci, které jsou v daném kontextu vyvoleného národa natolik nepřijatelné, že je lze postihovat pouze trestem nejvyšším.

Zároveň je zde i skutečnost, že seznam hrdelních zločinů a trest smrti nebyly zásadním způsobem novelizovány. Po celou dobu platnosti Mojžíšovy smlouvy zůstávaly tyto články beze změn. To se opět liší např. ve srovnání s českým trestním právem, které trest smrti v průběhu dějin měnilo podle toho, za jaké činy byly hrdelní tresty ukládány. Zatímco se mění vládcí lidských společenství, či politické zřízení, Izrael po řadu staletí zůstával teokratickou zemí, jejíž trestní právo se zakládá na pochopení Boha, jeho hodnot a požadavků. Na rozdíl od měnících se společenských systémů a vlád je Izrael v pozici národa, který věří ve stejného Boha, a tudíž jeden zdroj pravidel. Zákony se po staletí odvozují od jediné osoby a nepodléhají změnám vlád, či společnosti. Zároveň je pravděpodobné, že pokud se Izrael nacházel v období, kdy namísto Boha uctíval nejrůznější božstva, tak Boží zákony nemohly mít zásadní váhu.

Trest smrti měl být uložen za konkrétní typy trestných činů, které budou uvedeny v dalších kapitolách. Rozhodnutí k hrdelnímu trestu mohlo padnout pouze na základě výpovědi dostatečného počtu svědků a po proběhnutí řádného soudního přelíčení. „*Ten, kdo má zemřít, bude usmrcen na základě výpovědi dvou nebo tří svědků. Nebude usmrcen na základě výpovědi jediného svědka.*“ (Dt 17,6). Výslech svědků je jasný, protože jejich svědectví je základem, na němž je postaven rozsudek trestu smrti. Svědectví je základem celého procesu. Tím pádem lze zjednodušeně povědět, že co nikdo neviděl, nelze soudit a trestat. „*Silný zájem o potenciální zneužití soudní moci prostřednictvím falešného svědectví je evidentní ve vzhledu pentateuchálních zákonů zakazujících trest smrti na základě jediného svědka.*“⁴⁴

⁴⁴ MEYERS, C.: Exodus, 2005, s.177

Samotný průběh soudního jednání není jasný, tudíž není jasná ani obhajoba. V tom se izraelské trestní právo liší např. od procesního práva, které jasně stanovuje, jakým způsobem má probíhat výslech, obhajoba, jak řešit důkazy apod. Izraelské trestní právo nemá potřebu detailně řešit průběh soudního procesu. Základním závazkem je nutnost objektivnosti: „*Nedopustíte se bezpráví při soudu. Nebudeš nadřzovat nemajetnému ani brát ohled na mocného; budeš soudit svého bližního spravedlivě.*“ (Lv 19,15)

Důležité je to, že k soudnímu jednání dochází a řeší se zde to, jestli k trestnému činu skutečně došlo: „*bude-li ti to oznámeno nebo o tom uslyšíš, dobře si to prošetříš. Bude-li to jistá pravda, že...* (Dt 17,4). „*...postaví se oba muži, kteří mají spor, před Hospodina, před kněze a soudce, kteří tam v těch dnech budou, a soudcové případ dobře vyšetří.*“ Ačkoliv není obhajoba výslovně zmíněna, samotný soudní proces ji umožňuje. Zásadní je závazek pro soudce celou situaci dobře prošetřit.

Je možné, že už samotné svědectví bylo velikým závazkem, protože v případě rozhodnutí o trestu smrti to byli právě svědkové, kdo jako první začali s výkonem poprav: „*Svědkové na něho vztáhnou ruku jako první, aby ho usmrtili, potom všechen ostatní lid. Tak odstraníš zlo ze svého středu.*“ (Dt 17,7). V tomto ohledu stojí za zmínku to, že Izrael je společenstvím Abrahamových potomků – konkrétně Jákobových synů. Zaslíbená země navíc byl rozdělena podle jednotlivých kmenů, a tudíž bylo pravděpodobné, že spolu žili bližší příbuzní ze stejného Izraelského kmene. S možností falešného svědectví se však počítalo, byť byl na soudce kladen požadavek důkladného prošetření celého případu (Dt 19,16-19).

Pro trest smrti je důležitý motiv jeho aplikace neboli účel trestu. U některých textů je uvedeno, že se trestem smrti odstraní zlo z Izraele (Dt 13,6; 17,7.12; 19,19 atd.). Do jisté míry lze uvažovat o očištné funkci trestu smrti pro celé společenství. Možná obdobné pravidlo jako např. u malomocenství, kdy byl nemocný (nečistý) člověk dočasně „odstraněn“ mimo společenství (Nu 5,2) formou vyhoštění/karantény mimo tábor, či města. Ze zdravotního hlediska je to přirozené preventivní opatření proti šíření nemocí. Trest smrti s ohledem na „odstranění zla“ z Izraele je podobným řešením. Je třeba odstranit z Izraele ty, kdo by svým jednáním mohli nakazit další lidi a šířit zlo. S ohledem na závažnost později uvedených hrdelních zločinů je to z pohledu Mojžíšových zákonů jediná možnost, jak odstranit zdroj nepřijatelného jednání.

Druhým momentem je odstrašující prvek: „*Celý Izrael ať o tom uslyší a ať se bojí.*“ (Dt 13,11; 19,20; 21,11). Popravky byly v Izraeli veřejné. Izraelské trestní právo nezná roli profesionálního popravčího (na rozdíl od standardního výkonu trestního práva). Popravky tedy vykonávali sami obyvatelé měst, či vesnic, kde k hrdelnímu zločinu došlo. S ohledem na předpokládanou velikost izraelských vesnic a měst se lze domnívat, že šlo o lidi, kteří odsouzence osobně znali. Je možné, že aktivní spoluúčast na popravách vedla lidi k bázni, aby neskončili stejně. Účast na kamenování znamenala nejen vyznání, že dotyčného je třeba za jeho čin zabít (ztotožnění se s tím, že jde o závažný trestný čin). Všichni přítomní mohli zároveň vidět, jak někdo bolestivě a pravděpodobně zdoluhavě umírá. Je možné, že tato forma trestu byla zvolena právě kvůli zmíněným možným odstrašujícím efektům pro celé společenství dané obce a potažmo i obce další.

2.2.1 FORMY TRESTU SMRTI

Samotný trest smrti měl v zákoně pouze dvě formy – běžnější ukamenování a případně upálení či vybití větší skupiny pachatelů mečem (Dt 13,16). V průběhu historie Izraele jsou však zmíněny i další varianty, které jsou však nad rámec zákona a řeší se jimi nastalé závažné situace. Např. když Izraelci uctívají zlaté tele, tak Lévijski pobíjí mečem všechny modláře (Ex

32,27). Později se něco podobného opakuje, když se Izraelci oddávají modlářství s Moábkami (Nu 25,1-11). V obou případech jde o jinou formu aplikace trestu smrti za modlářství, kdy se neřeší soud a svědectví, ale jedná se okamžitě na základě zjevného faktu a Božího příkazu (Nu 25,4).

Kromě těchto hromadných poprav vykonaných lidmi je tím, kdo lidi za jejich trestné činy trestá, sám Bůh. Opět jde o výjimečné situace. Jednou z nich je reptání lidu, na které Bůh reaguje následovně: „*I poslal Hospodin na lid ohnivé hady. Ti lid štípali, takže v Izraeli mnoho lidí pomřelo.*“ (Nu 21,6). Obdobně v jiné situaci týkající se reptání a přisvojování si autority Bůh potrestal Kóřacha a jeho rodinu jejich propadnutím do země: „*Země otevřela svůj chřtán a pohltila je i Kóřacha. Tehdy ta skupina zhylnula a oheň pozřel dvě stě padesát mužů.*“ (Nu 36,10, viz. Nu 16,30.34). Výše uvedené příběhy naznačují, že nad samotnými zákony stojí Bůh jako ten, kdo má právo reagovat na jednání svého lidu mimo obsah smlouvy. V přeneseném smyslu slova je Bůh tím, kdo Izrael stvořil a vykoupil, a tudíž se vůči Izraeli chová jako jeho svrchovaný Pán.

Zásadní jsou však formy trestů smluvních, které byly řádně stanovenými tresty za hrdelní zločiny. Trest ukamenováním byl něčím, co Izraelci znali ještě před vydáním zákona (Ex 8,22; 17,4). Mojžíš odkazuje na Egyptskou praxi kamenování (Ex 8,22) a sám s touto variantou počítá jako možností své smrti (Ex 17,4). Samotná forma je popsána následovně: „*budete je kamenovat, dokud nezemřou*“ (Dt 17,2-5). Kamenování provádějí členové místní komunity, nikoliv profesionální popravčí (Nu 15,36, Joz 7,25).

Průběh kamenování není jasně definován. Oproti tomu např. současné Iránské trestní právo určuje pravidla způsobu kamenování: „*Článek 102 říká, že muži budou zahrabáni do země po pás a ženy po prsa za účelem popravky ukamenováním. Článek 104 uvádí s odkazem na trest za cizoložství, že použité kameny by „neměly být příliš velké, aby člověka nezabily po jednom či dvou hodech; ani by neměly být tak malé, že by je nebylo možné definovat jako kameny“⁴⁵. Obdobné detaily Mojžíšova smlouva neřeší. Není tedy zřejmé, zda fungovala obdobná praxe, nebo se odsouzenec mohl volně pohybovat a tím pádem celá poprava mohla trvat delší dobu.*

Druhou variantou trestu smrti je upálení. Tento trest měl být uplatněn pouze u dvou trestných činů: pokud si muž vzal i matku své ženy (Lv 20,14), nebo pokud se dopustila dcera kněze smilstva (Lv 21,9). U této formy popravky chybí bližší informace o tom, jak měla probíhat, ani k ní není uveden žádný konkrétní příběh. Také není jasně vymezeno, kdo všechno se musí popravky aktivně účastnit kromě svědků trestného činu: „*Svědkové na něho vztáhnou ruku jako první, aby ho usmrtili, potom všechen ostatní lid.*“ (Dt 17,7). Popravky v Izraeli probíhají veřejně. Neprobíhají za zdmi vězení, či jinde mimo zraky veřejnosti, protože by tím zmizel odstrašující prvek a ve své podstatě veřejné odsouzení konkrétního jednání.

2.2.2 NÁBOŽENSKÉ TRESTNÉ ČINY

Hlavní oblastí, ve které měl být uplatňován trest smrti, byly náboženské trestné činy, neboli ty, které se týkaly Boží jedinečnosti. Jde především o modlářství, které fakticky znamenalo porušení základního principu toho, že Izraelci budou uctívat pouze svého Boha, který si je vyvolil, a ne někoho jiného: „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví. Nebudeš mít jiného boha mimo mne.*“ (Ex 20,2n). „*Je příznačné, že Deuteronomium představuje podstatu zla jako modloslužbu - uctívání jiných bohů než JHVH.*

⁴⁵ Amnesty International, Iran End executions by stoning://www.amnesty.ie/wp-content/uploads/2016/05/Stoning-Report.pdf

Jestliže Bůh jedná v Deuteronomiu „odplatně“, je zde aspekt „žárlivosti“. Otázka spravedlnosti je tedy neoddělitelná od osoby Boha.“⁴⁶

Tato základní predikce ohledně model má mnohem hlubší význam než dnes hojně proklamované právo na náboženskou svobodu. Celá Boží jedinečnost v oblasti uctívání je postavena právě na vyvolení a na tom, co všechno předcházelo tomu, než se Izrael stal svobodným národem, který bude sídlit ve vlastní Bohem darované zemi. Je za tím Boží vyvolení Abrama, řada zaslíbení a jejich naplnění. Konkrétně darování potomků a dědiců zaslíbení Abrahamovi, a především záchrana z egyptského otroctví, kdy Bůh splnil to, že bude pouze Izraelcům Bohem. „*Zákaz uctívání model*) potvrzuje prvenství Boha Jahve pro Izraelce. Jahve je mocnější, než jakákoliv egyptská božstva. Prohlášení, že bude Izraelským Bohem je založeno na tom, že má větší moc než ostatní bohové.“⁴⁷

Každý Izraelec existuje jen díky tomu, že Izrael stvořil Bůh. Každý Izraelec je svobodný, protože ho Bůh vysvobodil spolu s dalšími vyvolenými potomky Abrahama. Každý Izraelec bude mít svou vlastní půdu, protože je součástí Izraele, kterému Bůh dává zemi. Veškeré základní věci se odvíjejí od Boha, protože bez něj by nic z toho nebylo. Modlářství lze tedy popsat jako nevděk vůči Bohu, jako nepochopení toho, kdo za tím vším stojí a bez koho by nic z toho nebylo.

V základní rovině jde o trest rouhání se Bohu. Zjednodušeně projev neúcty a pohrdání Bohem. Nejde o vyslovování Božího jména, ale jeho zneužívání, či „špatné nošení“ (Ex 20,7). „*Nesením Hospodinova jména se Hospodin skrze svého vyznavače - nositele Hospodinova jména - zjevuje a vyznavač Hospodina zobrazuje.*“⁴⁸ Rouhání lze vyjádřit jako nactiutrhání, či nadávání. Rouhač nemá úctu před Bohem a tento postoj prezentuje veřejně. „*Kdo bude lát jménu Hospodinovu, musí zemřít. Celá pospolitost ho ukamenuje.*“ (Lv 24,16). „*Hebrejščina doslova říká, aby se „nepozdvihovalo Boží jméno“, což je idiom pro přísahu*“⁴⁹.

K oblasti rouhání může být přiřazeno i falešné proroctví: „...*prorok, který by opovázlivě mluvil mým jménem něco, co jsem mu mluvit nepřikázal... takový prorok zemře.*“ (Dt 18,20). Falešné proroctví je zavádějící a dělá z Boha lháře. Proto je zaštiťování se Bohem v oblasti falešných proroctví závažným trestným činem. Křivá přísaha v Božím jménu je něco jiného, protože tento čin není trestán smrtí. Při přísaze se člověk odvolává na Boha pouze jakožto svědka/garanta pravosti přísahy (Lv 19,12). Falešné proroctví však Boha představuje jako samotného autora daného proroctví, čímž dělá z Boha původce falešných výroků.

Druhou rovinou je modlářství, které má několik stupňů. Od následování a obětování modlám až po svádění druhých Izraelců k témuž jednání.

Modlářství lze zjednodušeně brát jako uctívání jiných bohů, než je Bůh Izraele, který je prezentován jako jediný Bůh (1 Kr 8,60). První rovinou modlářství je pouhé následování model a jejich uctívání: „... *přestoupili by jeho smlouvu a odešli sloužit jiným bohům a klanět se jim, slunci nebo měsíci anebo celému nebeskému zástupu, což jsem nepřikázal... toho může nebo tu ženu budete kamenovat, dokud nezemřou.*“ (Dt 17,2-5). Tento trestný čin je uveden odkazem na smlouvu, protože uctívání jiných bohů popírá zmíněný základní princip jedinečnosti Božího jednání. Veškeré modlářství totiž odvádí Izraelce od Boha někam jinam. Modlářství nepřisuzuje božské atributy Bohu, ale něčemu, či někomu jinému.

⁴⁶ McCONVILLE, J. G.: *Retribution in Deuteronomy: Theology and Ethics*, 2015, s.289

⁴⁷ MEYERS, C.: *Exodus*, 2005, s.169

⁴⁸ BENEŠ, J.: *Desítka, aneb deset slov o Bohu a člověku*, 2008, s.119

⁴⁹ MEYERS, C.: *Exodus*, 2005, s.172

Na to navazuje další krok, kterým jsou oběti modlám „*Kdo by obětoval bohům, a ne samotnému Hospodinu, propadne klatbě.*“ (Ex 22,19). Základní stupeň modlářství je především o víře v jiné bohy. Oběť už je praktickým krokem, kdy člověk něco božstvu daruje formou oběti. V nejvyšší míře může jít o lidské oběti. „*Kdokoli... by daroval Molekovi někoho ze svých potomků, musí zemřít; lid země ho ukamenuje.*“ (Lv 20,1n, viz Lv 18,21). Obětování vlastních dětí je nejvyšší mírou oběti a ochoty dát božstvům cokoliv. Navíc je to i porušení základního zákazu vraždy člověka, protože člověk je obrazem Božím.

Dalším a posledním krokem v oblasti modlářství je to, když chce někdo pro své modlářství získat další Izraelce. Jde o nabádání k hrdelnímu trestnému činu, který porušuje základní hodnoty smlouvy. Tento trestný čin se odehrává na dvou rovinách. Na rovině autorit a na rovině mezilidských vztahů.

První věc jsou pouhá slova, kdy k modlářství pouze někdo nabádá, či přemlouvá: „*Kdyby tě tvůj bratr, syn tvé matky, nebo tvůj syn nebo tvá dcera nebo tvá vlastní žena nebo tvůj nejmilejší přítel potají ponoukal: „Pojďme sloužit jiným bohům,“ ... Musíš ho zabít... protože tě usiloval odvést od Hospodina, tvého Boha, který tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.*“ (Dt 13,2-10). Pokud se stejného nabádání k hrdelnímu zločinu dopustí nějaké město, mají ho Izraelci vyhladit a všechny majetek obyvatelů města spálit (Dt 13,13-18).

Druhá varianta svádění k modlářství je závažnější, protože jde o autoritu. Tím, kdo k tomu může svádět je v první řadě duchovní postava v podobě proroka. Proto již nejde o svádění na základě mezilidských vztahů, ale o svádění, které může vypadat důvěryhodně díky duchovním projevům a celkové možné důvěře vůči osobě proroka coby duchovní osobnosti. Jde o jakési zneužití své pozice coby náboženského vůdce: „*Kdyby povstal ve tvém středu prorok nebo někdo, kdo hádá ze snů, a nabídl ti znamení nebo zázrak, i kdyby se dostavilo to znamení nebo ten zázrak, o němž ti mluvil, když říkal: „Pojďme za jinými bohy,“ které jsi neznal, „a služme jim,“ ... bude usmrcen, protože přemlouval k odpadnutí od Hospodina, vašeho Boha, který vás vyvedl z egyptské země a vykoupil tě z domu otroctví.*“ (Dt 13,2nn). „*...prorok... který by mluvil jménem jiných bohů, takový prorok zemře.*“ (Dt 18,20). Duchovní moc má větší váhu a hůře se odmítají slova, která jsou podpořena zázraky.

Dalším trestným činem v duchovní oblasti je čarodějnictví, či věštění: „*Muž či žena, v nichž by byl duch zemřelých nebo duch věšteký...*“ (Lv 20,27) „*...věštec obírající se věštbami, mrakopravec ani hadač ani čaroděj.*“ (Dt 18,10). Není zřejmé, co všechno se tím myslí – zda nejrůznější zaříkávání, proklínání apod. Přesto lze u uvedených textů vysledovat obdobný princip, který je jádrem celého problému: jde o praktiky, které nehledají odpovědi u Boha, ale u dalších zdrojů. Různé okultní praktiky neberou Boha jako zdroj hledaných odpovědí. Bůh není dostatečným, či dokonce jediným zdrojem. Těm, kdo uvedené hledání odpovědi praktikují, je jedno, jak své odpovědi získají. Čarodějnictví a věštění nepočítá s Boží jedinečností, protože pracuje s jinými duchovními zdroji, než je Bůh. „*Což se lid nemá dotazovat svého Boha?*“ (Iz 8,19). Příkladem tohoto jednání může být král Saul a jeho snaha získat své odpovědi jinde, protože mu Bůh neodpovídal (1 S 28,6n). Ve všech případech takového jednání jde o hrdelní zločin zasluhující smrt (Ex 22,17). Cassuto k této tematice uvádí: „*Každý magický čin, dokonce i za účelem, který není zlý, je zakázán, protože je pokusem zvítězit nad vůlí Boha, který jediný má nadvládu nad celým světem.*“⁵⁰

Posledním přímým náboženským trestným činem je práce v den odpočinku. Tento hrdelní zločin se z dnešního pohledu zdá přehnaný. Problémem však není práce jako taková, ale něco důležitějšího. Jde o porušení znamení smlouvy mezi Bohem a Izraelci (Ex 3,13-16). Toto

⁵⁰ CASSUTO, U.: *A Commentary on the book of Exodus*, 1997, s.290

znamení smlouvy totiž odkazuje na stvoření. Proto jsou Izraelci odkazováni ve znamení své smlouvy na to, že jejich Bůh je Stvořitelem, a proto se od nich očekává, že budou po vzoru svého Boha a Stvořitele v jedné osobě napodobovat jeho odpočínutí „*V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.*“ (Ex 20,11). Den odpočinku pro Izraelce znamená připomenutí, kdo je vlastně jejich Bohem. Není to nějaké lokální božstvo, které funguje pouze v konkrétní oblasti, ale je to Bůh, který je nade všemi lidmi. Ve dni odpočinku Izraelci vyznávají, kdo je jejich Bohem: „*Hospodinův vyznavač je zapojen do řádu daného Stvořitelem, jemuž je veškeré stvoření podřízeno. Přitakáním a podřízením se tomuto rytmu či řádu vyjadřuje (vyznává, demonstruje), že respektuje hranice, které zde pro jeho konání Stvořitel uložil.*“⁵¹

Trest za porušení znamení smlouvy je něčím, co obsahovala předchozí smlouva s Abrahamem. V této smlouvě to byl jediný požadavek Boha vůči vyvoleným. Měli se nějakým způsobem viditelně odlišit a dát najevo, že chtějí být součástí Božího vyvolení. Za porušení znamení Abrahamovy smlouvy neboli neobřezání se, měl být konkrétní Abrahamův potomek vyděděn z vyvoleného národa. Toto znamení vyvolení se nezměnilo, a stále platilo i v době Mojžíšovy smlouvy, protože bylo znaméním vyvolení.

Porušení znamení Mojžíšovy smlouvy vedlo k trestu smrti. To koresponduje především s jedním ze tří slibů Abrahamovy smlouvy „*a budu jim Bohem*“ a také s tím, co všechno Bůh udělal pro Izraelce a co právem očekává na straně Izraelců. Porušení znamení Mojžíšovy smlouvy není penalizováno pouze vyobcováním, ale trestem smrti: „*Každý, kdo by dělal nějakou práci v den odpočinku, musí zemřít.*“ (Ex 3,16). Aplikace tohoto trestu je popsána v příběhu z pozdější fáze putování po poušti. (Nu 15,32-36). Teoreticky lze posun v trestu za porušení smlouvy vidět to, že obřizka pouze začleňovala Abrahamovy potomky do vyvoleného národa. Den odpočinku už byl součástí smlouvy, které předcházelo faktické Boží jednání ve prospěch Abrahamových potomků.

2.2.3 TRESTNÉ ČINY TÝKAJÍCÍ SE KNĚŽSKÉ SLUŽBY

Další skupina duchovních činů se týká chrámu a kněžské služby, kde smrt není vykonána formou poprav, ale dotyčný viník přesto zemře. Tím, kdo smrtí postihuje provinilce za špatnou kněžskou službu je sám Bůh.

Tím prvním důrazem je to, aby chrámová služba a vybavení svatostánku zůstalo přístupné pouze pro kněze. První skupina těchto trestů smrti se týká nevyvolených laiků (nekněží), kteří neměli překračovat hranice toho, kdo měl konat kněžskou službu, a tím pádem se přiblížit ke svatým věcem, či na svatá místa. Pouze kněží a levité směli být v oddělených prostorách, manipulovat se zařízením svatostánku, stavět ho apod. Jen kněží směli přinášet oběti a pouze velekněz směl vstoupit do svatostánku v Bohem určenou dobu. Kněží a Levité byli jediní z Izraele, kdo měli možnost dělat to, co souviselo se svatostánkem a oběťmi. Přesto se mohlo stát, že se někdo z nepovolaných dostal tam, kde neměl co pohledávat neboli se přiblížit ke svatým věcem: „*Než přibytěk potáhne dál, levijci jej složí; při táboření jej levijci postaví. Přiblíží-li se někdo nepovolaný, zemře.*“ (Nu 1,51; 3,10.38; 18,7).

Ani pro samotné kněze nebyla jejich přítomnost na svatém místě něčím samozřejmým, co by vyplývalo z jejich vyvolení. Pakliže své vyvolení nebrali vážně a svou službu nedělali svědomitě, hrozila jim smrt. Porušení pravidel kněžské služby však nevedlo k tomu, že by proběhl standardní soud, kde by se řešilo svědectví svědků konkrétního události a po

⁵¹ BENEŠ, J.: *Desítka, aneb deset slov o Bohu a člověku*, 2008, s.125

vyšetření celé věci teprve došlo k rozsudku a následné popravě. Kněží byli v jiné roli, protože Bůh si je vyvolil ke službě v jeho přítomnosti na svatém místě, kam měli ostatní zapovězeno se vůbec přibližovat. Špatně sloužícím kněžím hrozila smrt bez předchozího soudního procesu: „...*když budou přistupovat k oltáři, aby konali službu a obraceli ohnivou oběť Hospodinu v obětní dým, budou se omývat vodou, aby nezemřeli.*“ (Ex 30,20) „*Nebudete mít své hlavy kvůli nim neupravené a neroztrhnete svá roucha, abyste nezemřeli.... nebudete odcházet od vchodu do stanu setkávání, abyste nezemřeli, neboť na vás je olej Hospodinova pomazání... Ty ani tvoji synové s tebou nesmíte pít víno nebo opojný nápoj, když budete vcházet do stanu setkávání, abyste nezemřeli.*“ (Lv 10,6-9). „... *at' Aron nevstupuje v libovolné době do svatyně dovnitř za oponu k příkrovu, který je na schráně, aby nezemřel, až se objevím v oblaku nad příkrovem.*“ (Lv 16,2). Tato ustanovení jsou varováním pro kněze, aby svou službu dělali řádně.

Kněží měli výsadu být v Boží přítomnosti, a proto se očekávalo, že toto privilegium je povede k zodpovědné službě. Na rozdíl od ostatních Izraelců měli možnost být v Boží přítomnosti a na svatém místě přinášet oběti. Z tohoto privilegia proto vycházela i veliká zodpovědnost, jak svou službu dělat, a jak se v Boží přítomnosti chovat. Nepodléhali tak občanskému soudnímu jednání, ale přímému Božím zásahu. Příkladem je např. smrt dvou synů Arona za nedodržení pravidel ohledně kadidelnic: „*Přinesli před Hospodina cizí oheň, jaký jim nepřikázal. I vyšel oheň od Hospodina a pozřel je, takže zemřeli před Hospodinem.*“ (Lv 10,1n). „*Když se zamyslíme nad tím, jak svatá věc je uctívání Boha, ta nás v žádném případě neurazí tvrdost trestu. Navíc bylo nutné, aby jejich náboženství bylo posvěceno v samotném základu; neboť kdyby Bůh dovolil synům Aronovým beztrestně přestupovat zákon, jednali by nedbale v celém Zákoně. Toto byla jedna z příčin velké přísnosti, aby kněží úzkostlivě bděli nad vši profáností.*“⁵²

Kněží měli větší privilegia než již tak dosti privilegovaný Bohem vyvolený Izrael. Vyšší standardy kladené na kněze díky jejich vyvolení ke kněžské službě mohou být trestány jinou formou. Např. smilstvo se běžně trestá kamenováním, ale v případě smilstva u dcery kněze se tentýž trestný čin řeší upálením (Lv 21,9).

2.2.4 TRESTNÉ ČINY PROTI VZTAHU MUŽE A ŽENY

Nadpis této kategorie hrdelních zločinů není ideální, ale jde v ní o trestné činy proti svazku muže a ženy. Z následujících zákonů se zdá, že Boží normou je nezasahování do vztahu muže a ženy.

Prvním problémem je to, když dívka zatajila ztrátu svého panenství a přišlo se na to po svatbě s jiným mužem, než se kterým spala předtím. Tato skutečnost se kvalifikuje jako smilstvo, a tudíž hrdelní zločin: „*tím, že smilnila v domě svého otce, dopustila se v Izraeli hanebnosti.*“ (Dt 22,20n). V tomto ohledu je důležité tento trestný čin odlišit uvedený trestný čin od předmanželského sexu mezi dvěma nezasnoubenými lidmi (Dt 22,28n). Pokud spolu spálí dva lidé, kteří nebyli zasnoubeni někomu jinému, pak byl jejich styk penalizován pokutou a jejich vztah měl končit uzavřením sňatku obou aktérů.

U odhalení ztráty panenství šlo spíš o to, že dívka měla poměr, ze kterého nevzešlo manželství, popř. byla s někým jiným než se svým snoubencem.

Hrdelní trestný čin cizoložství má dvě podoby. Tou první je vztah mezi mužem a dívkou, která je zasnoubená někomu jinému neboli podvádění budoucího manžela s jiným mužem. Zdůvodnění trestu smrti v tomto případě zní následovně: „...*dívka proto, že v městě nekřičela, a muž proto, že ponižil ženu svého bližního.*“ (Dt 22,23n). Sex ve městě je brán jako

⁵² CLENDENEN, E. R.: *The New American Commentary, Leviticus*, 2000, s.260

oboustranně dobrovolný, a tudíž vědomý akt. Dívka nekřičela. Tím se tento čin liší od jiné situace: *Jestliže nalezne muž zasnoubenou dívku na poli a zmocní se jí a bude s ní ležet, zemře jenom ten muž, který s ní ležel. Dívce neuděláš nic. Dívka se nedopustila hříchu hodného smrti. Vždyť ji našel na poli, zasnoubená dívka křičela, ale nebyl tu nikdo, kdo by ji zachránil.*“ (Dt 22,25.27). Zde jde o znásilnění – nedobrovolný pohlavní styk. Na rozdíl od výše uvedeného dobrovolného sexuálního vztahu se zasnoubenou dívkou, kdy zemřou oba aktéři, je v případě znásilnění potrestán pouze násilník. Toto vysvětlení trestného činu znásilnění jde dále než současné právo. Znásilnění je přirovnáváno k zabití. Zdůvodnění trestu smrti je totiž uvedeno slovy: „*Je to podobný případ, jako když někdo povstane proti svému bližnímu a zabije ho.*“ (Dt 22,26).

Podobně vypadá i obdobné jednání, kdy už jde o vdanou ženu, protože jde opět o zásah do jiného vztahu (Lv 20,10; Dt 22,22). Obě varianty jsou nepřipustné, protože do manželství budoucího, či existujícího vstupuje další člověk a jde tudíž o narušení tohoto svazku. „*Izraelci mužského pohlaví bez ohledu na svůj rodinný status mají pod trestem smrti zakázáno mít pohlavní styk s vdanou, či zasnoubenou Izraelskou ženou.*“⁵³

Kromě narušování budoucího, či existujícího vztahu dvou lidí existují i další varianty nerespektování vztahu muže a ženy. Jde o incest neboli sexuální vztah v rámci rodiny. Trestný je sexuální vztah s matkou (Lv 20,11), snachou (Lv 20,12), či s tchyní (Lv 20,14). U posledního činu nejde jen o sexuální vztah, ale o to, že si dotýčný kromě dcery bere i její matku.

U všech uvedených kategorií se objevuje hodnota vztahu muže a ženy, kterou nelze jakkoliv narušovat. Jinou kategorií jsou nepřírozené sexuální aktivity. Konkrétně homosexualita a zoofilie. Homosexualita je omezena pouze na muže: „*Kdyby muž spal s mužem jako s ženou, oba se dopustili ohavnosti; musejí zemřít.*“ (Lv 20,13). Zoofilie se týká obou pohlaví (Lv 20,15n, viz. Ex 22,18).

Ohledně trestných činů proti vztahu mezi mužem a ženou (sexuálních trestných činů) se objevuje otázka jejich dodržování. Šalamoun měl 700 žen (1 Kr 11,3). Jeho otec David měl také více žen (2 S 5,13). Zůstal naživu, i když měl poměr s manželkou jiného muže (2 S 11). Trestní zákony ukazují na ideál nezasahování do jiných partnerských vztahů.

2.2.5 TRESTNÉ ČINY PROTI RODIČŮM

Následující kategorie hrdelních zločinů se týká příkázání ohledně úcty k rodičům. Děti měly ctít své rodiče (Ex 20,12), a proto neuctivé chování k rodičům mohlo vést k smrti. „*...trest smrti se ukládá i za méně závažný přestupek proti otci nebo matce... kdo se dopustí jakéhokoli jednání v rozporu se ctí, která náleží rodičům.*“⁵⁴

První možností je projev neposlušnosti syna vůči rodičům: „*Má-li někdo syna nepoddajného a vzpurného, který neposlouchá otce ani matku, a když ho kárají, neposlechne je...*“ (Dt 21,18) Oproti dalším konkrétním projevům neúcty vůči rodičům se tento postoj jeví jako velmi obecný. Do jisté míry tento trestný čin doplňuje to, co mají rodiče povědět při obžalobě svého syna: „*Tento náš syn je nepoddajný a vzpurný, neposlouchá nás, je to modlářský žrout a pijan.*“ (Dt 21,20) „*Lze poznamenat, že v daných podmínkách se tento zákon vztahuje pouze na syny, nikoli na dcery. Možná se od izraelské dcery očekávalo, že bude přístupnější k výkonu rodičovské autority.*“⁵⁵

⁵³ MEYERS, C.: *Exodus*, 2005, s.175

⁵⁴ CASSUTO, U.: *A Commentary on the book of Exodus*, 1997, s.271

⁵⁵ HIERS, H. R.: *The Death Penalty and Due Process in Biblical Law*, 2004, s.767

Druhou možností je zlořečení rodičům (Ex 21,17 viz Lv 20,9). „*Proklnání rodičů se nevztahuje na malé děti, které by v návalu nálady mohly při oslovování používat vulgární výrazy. Spíše označuje dospělé děti, které svými rodiči naprosto pohrdají a přejí jim vážnou újmu prostřednictvím formálních přísah složených ve jménu bohu.*“⁵⁶

Třetí možností je fyzické ublížení rodičům: „*Kdo uhodí svého otce nebo matku, musí zemřít.*“ (Ex 21,15). V praxi to znamenalo, že sami rodiče měli být těmi, kdo své děti měli za jejich jednání udat a tím pádem je ve své podstatě odsoudit k trestu smrti. Podle jednoho z nařízení je ale možné, že se alespoň matka nemusela kamenování svého dítěte účastnit. „*... at' ho jeho otec i matka uchopí a vyvedou ke starším jeho města, k bráně jeho místa... všichni muži jeho města ho uházejí kamením a zemře.*“ (Dt 21,18-21).

Projevování úcty vůči rodičům je jedním z pilířů hodnot Izraele. Je jednou z kategorií Desatera. Z dnešního pohledu možná kruté zákony, ale určitým způsobem reflektují hodnotu rodiny a vztahu dětí k rodičům.

Tato nařízení jsou ve své podstatě jediná, která přímo odkazují na to, že trestně odpovědné je i dítě. Veškeré trestní zákony totiž nespecifikují, od jakého roku života je člověk zodpovědný za své činy. Pokud dítě vůči svým rodičům spáchá některý z nich, bude za něj potrestáno. Odvozeně by šlo toto pravidlo věku aplikovat na jakékoliv zákony, protože hranici trestní odpovědnosti Mojžíšova smlouva nikde nespecifikuje. I v tomto ohledu se Mojžíšova smlouva liší např. od současného pojetí trestního práva, kdy bývají děti z trestu smrti většinou vyloučeny. Praktickou otázkou je to, jak starší jednotlivých izraelských měst rozhodovali o tom, jestli je třeba dítě potrestat trestem nejvyšším.

2.2.6 TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKOSTI

Vražda je jediným hrdelním zločinem, který v rámci textů Pisma platí pro lidstvo obecně díky zákazem vraždy, který Bůh vydal po potopě: „*Kdo prolíje krev člověka, toho krev bude člověkem prolita, neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím.*“ (Gn 9,6). Tento dřívější zákaz vraždy/zabití je opakován v rámci Mojžíšovy smlouvy na několika místech. Podstatné je to, že vražda se trestá smrtí: „*Kdo ubije nějakého člověka, musí zemřít.*“ (Lv 24,17). „*Tóra si přeje potvrdit a ustanovit princip ve jménu Božího zákona, že lidský život je posvátný, a kdokoli jeho posvátnost napadne, ztrácí svůj vlastní život rovnocennou mírou.*“⁵⁷

Konkrétní formy vraždy jsou uvedeny v 35. Kapitoly knihy Numeri. Může jít o vraždu pomocí železných či dřevěných předmětů, nebo kamenem, o úder rukou, o strčení s úmyslem zabití (Nu 35,16-21). Vždy jde o úmyslný čin se záměrem usmrcení druhého člověka. „*Příkázání týkající se vraždy je nařízeno proti zabití jakožto aktu vědomého rozhodnutí, tedy proti vraždě. Zabíjení ve válce, či v rámci výkonu trestu smrti, což je obojí známé ve Starém zákoně a je spíše běžné, nejsou brány v potaz.*“⁵⁸ Některé komentáře si všimají toho, že hebrejšтина používá sloveso z Desatera pouze pro vraždu, nikoliv pro další formy zabití: „*Záměrné zmaření lidského života ve válce není považováno za porušení smlouvy... nikdy není použito pro zabíjení v bitvě, či v sebeobraně.*“⁵⁹

V tomto ohledu Mojžíšův zákon jasně odlišuje neúmyslné zabití od vraždy. V obou případech je výsledkem smrt člověka. Liší se však motivace – úmysl. Díky tomu je zřejmé, kdy je

⁵⁶ BAILEY, R., L.: *Leviticus – Numbers*, Smyth & Helwys, 2005, s. 245

⁵⁷ CASSUTO, U.: *A Commentary on the book of Exodus*, 1997, s.269

⁵⁸ PREUSS, H., D.: *Old Testament theology, vol.I.*, 1995, s.104

⁵⁹ MEYERS, C.: *Exodus*, 2005, s.174

potřeba potrestat vraha smrtí, a kdy jde pouze o zabití, a tudíž přichází na řadu trest dobrovolného vyhnanství v útočištných městech, která chránila ty, kteří zabili neúmyslně. Neposkytovala však ochranu vrahům. Tento rozdíl je vidět např. v následujícím textu: „... aby se tam utekl každý, kdo někoho zabil neúmyslně. Jestliže však někdo udeří někoho železným předmětem, takže ten člověk zemře, je to vrah a vrah musí zemřít.“ (Nu 35,11) Útočištná města sloužila pouze pro ty, kdo zabili neúmyslně. Pokud se tam však ukryl vrah, nijak mu to nepomohlo, protože „starší z jeho města pro něho pošlou, vezmou ho odtud a předají ho do rukou krevního mstitele, aby zemřel.“ (Dt 19,11n). Jakékoliv vědomé a úmyslné zabití druhého člověka se bez výjimky trestalo smrtí (Ex 21,12, Lv 24,17).

Samostatnou kategorií trestných činů proti lidskosti je obchod s lidmi ve smyslu kradení lidí. Neřeší se samotný obchod s již existujícími otroky z jiných národů. Řeší se to, že někdo připraví druhého Izraelce o svobodu a obchoduje s ním. „Kdo někoho ukradne, ať už jej prodá nebo jej u něho naleznou, musí zemřít.“ (Ex 21,16; viz. Dt 24,7). „Implicitně byl únos způsobem získávání otroků, kteří by pak mohli být prodáni nebo drženi jako takovi.“⁶⁰ „Bylo nutné, aby tento zákon potvrdil Toru, protože taková příhoda se týká Josefových bratří a někdo by si mohl myslet, že Tóra vůči takovému přestupku nezaujala přísný postoj.“⁶¹

2.2.7 TRESTNÉ ČINY LEGISLATIVNÍ

Poslední kategorií trestných činů jsou činy legislativní. Prvním je neuposlechnutí soudního rozhodnutí. „Kdo bude jednat opovážlivě, že by neposlechl kněze, který tam stojí ve službě Hospodina, tvého Boha, nebo soudce, ten zemře“ (Dt 17,12). Tento zákon spadá do kategorie trestných činů proti autoritám. Nejvyšší autoritou byla autorita samotného Boha, posléze autorita rodičů, kněží, soudců a vládců. V obou případech jde o autoritu, kterou měli Izraelci poslouchat. Rebelie byla nepřipustná. Všechny kategorie autorit mají svou logiku v tom, že nerespektování autorit vede k jejich oslabení. Pakliže kněží a soudci zastupují Boha díky tomu, že přednášejí Boží zákony, tak jsou zástupci samotného Boha. Rebelie proti legislativní, či duchovní autoritě je ve své podstatě rebelií proti Bohu a jeho delegovaným autoritám a uspořádání vyvoleného národa.

Druhým a posledním trestným činem je křivé svědectví. V našem právním řádu jde také o trestný čin, ale v právu Izraelském jde o mnohem závažnější trestný čin, protože ke trestu smrti konkrétního člověka vede právě svědectví dvou, či více svědků (Dt 17,6; 19,15). Pakliže má svědectví tak závažnou moc, že může vést k popravě obviněného, je svědectví rozhodujícím základem pro vynesení rozsudku smrti a následnou popravu. Proto falešným svědkům hrozil trest smrti: „Povstane-li proti někomu zlovolný svědek, aby ho nařkl z odpadnutí od Hospodina, postaví se oba muži, kteří mají spor, před Hospodina, před kněze a soudce, kteří tam v těch dnech budou, a soudcové případ dobře vyšetří. Zjistí-li, že je to křivý svědek, že nařkl svého bratra křivě, učiníte jemu, jak on zamýšlel učinit svému bratru...“ (Dt 19,16-19). Možná jde o obdobný princip rovnocenné odplaty. Smrt způsobená křivým svědectvím vede k rovnocenné odplatě – smrti falešného svědka.

2.3 SHRUTÍ

Mojžíšova smlouva odráží to, jak Izraelci vnímali to, co považovali za Bohem zjevené hodnoty a priority. Ve zjednodušené formě odráží tyto hodnoty Desatero jakožto určitá forma shrnutí základních hodnot pro společenství Izraele. V oblasti hrdelních trestů však Desatero plně nekopíruje trestní zákony. Např. hodnota respektování cizího majetku (nepokradeš) není

⁶⁰ HIERS, H. R.: *The Death Penalty and Due Process in Biblical Law*, 2004, s.764

⁶¹ CASSUTO, U.: *A Commentary on the book of Exodus*, 1997, s.271

v trestním právu spojena s trestem smrti. Všechna ostatní přikázání jsou s trestem smrti spojena. Desatero tedy nekopíruje trestní zákoník v oblasti hrdelních trestů, ale je něčím jiným: „Desatero je v izraelském zákonodárném systému preambule, základ. Formuluje proklamaci (zásadní zjevení) Boží vůle a univerzální (všeobecné) i paradigmatické (absolutní) hodnoty.“⁶² Proto nelze Desatero brát jako přikázání, ale spíše určité prohlášení základních hodnot pro společenství Izraele.

Ze závažnosti trestných činů je zřejmé, že pro Izraelce jsou zásadní trestné činy proti Bohu, proti vztahu muže a ženy a proti člověku (jeho životu). Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, a proto je důležitá ochrana lidského života. Člověk je zároveň stvořen k Božímu obrazu jako pár, což se odráží v řadě zákonů na ochranu vztahu muže a ženy. Nejvyšší hodnotou je Bůh sám. On je Stvořitelem všeho a bez něj by nic neexistovalo. Ačkoliv je Bohem obecně, pro Abramovy potomky se stává Bohem ve smyslu Boha národního. On dal vzniknout Izraeli a zároveň je tím, kdo ho vysvobodil z otroctví, a dokonce mu dal vlastní zemi. Pro Izraelce je proto Bůh tou nejvyšší hodnotou, protože od něj se vše ostatní odvíjí.

Příčiny trestu smrti mohou být viděny různě. Ted Grimsund uvádí např. Boží svatost, jako určité východisko: „*Teologické zdůvodnění trestu spočívá v názoru, že přiměřený trest odráží Boží charakter. První a nejzákladnější Boží vlastností je svatost – neschopnost Boha čelit jakémukoli hříchu. Pokud má Bůh kontakt s hříchem, musí jej okamžitě zničit.*“⁶³

Mojžíšova smlouva sice přináší trest smrti za větší počet trestných činů, ale zároveň je vidět, že s člověkem obviněným z hrdelního zločinu se jedná spravedlivě a svobodně. Mojžíšův zákon vůbec nepřipouští nucení k přiznání formou mučení. Obviněný člověk není k ničemu nucen, protože vše probíhá na základě svobodného vyjádření. Dochází k soudním jednáním, kdy mají soudci řádně ověřit nařčení svědků. Teprve po ověření všech skutečností a jasném verdiktu je dotýčný popraven.

Smysl samotného trestu smrti je vidět ve více rovinách. Tou první je potrestání viníka za jeho jednání. Člen společenství Božího vyvoleného národa určité věci nedělá. S tím souvisí rovina druhá, kterou je odstranění zla z Izraele. Pachatel hrdelních zločinů je zdrojem zla, které je třeba odstranit. Poslední rovinou je rovina preventivní. Popravy jsou veřejné a kamenování provádějí sami Izraelité. Cílem je bázeň z opakování trestného jednání, a tudíž ze stejné popravy. Oba momenty jsou shrnuty např. v následujícím textu: „...*všichni muži jeho města uházejí kamením a zemře. Tak odstraníš zlo ze svého středu. Ať to slyší celý Izrael a bojí se.*“ (Dt 21,21).

Dnešní důraz na život jednotlivce a snahy o nápravu pachatelů je v Mojžíšově smlouvě nastaven jiným způsobem. Izrael je vyvolený národ, a proto není možné, aby se v něm porušovaly zásadní Boží hodnoty. Zdravé společenství vyvoleného národa má větší cenu, než život jednotlivce. Proto se objevuje trest smrti, či přímé ukončení života viníka Bohem. Příliš tolerantní společenství by se mohlo stát společenstvím lidí, které by se nijak nelišilo od ostatních národů. Izraeli je několikrát připomínáno, aby nežil jako ostatní národy (např. Lv 18,24,28; 20,23; Dt 12:30n). Neboli aby si uvědomovali svou jedinečnost a kopírováním okolních národů se nesnížili na úroveň nevyvolených.

⁶² BENEŠ, J.: *Desítka, aneb deset slov o Bohu a člověku*, 2008, Návrat domů, s.11

⁶³ GRIMSRUD, T.: „*The Logic of Retribution and Its Consequences*“

3 ČESKÉ PRÁVO

Trestní právo v českých zemích se historicky liší od trestního práva v Izraeli. V Izraeli bylo podstatné to, že Izraelci vnímali své trestní právo jako něco zjeveného Bohem a tudíž něco, co je takřka neměnné, protože má jediného autora. České právo se od izraelské liší, protože je tvořeno v různých dobách různými lidmi na pozadí měnící se společnosti.

České trestní právo zažilo během posledních staletí zásadní proměny podle toho, jak se měnilo státní či politické zřízení, či hodnoty společnosti. Trestní zákoník z r. 1950 se zásadně liší od doposud platného trestního práva i návrhů z První republiky. Aktuálně platná verze trestního zákona z r. 2009 se výrazně liší od verze téhož zákona z r. 1990. Oproti tomu bylo trestní právo ve starověkém Izraeli takřka neměnné od doby svého ustanovení.

Zásadní odlišnost také pramení z toho, kdo trestní zákony vydává. V Izraeli byl jako vydavatel zákonů vnímán Bůh, zatímco v českých to byli panovníci, či vláda. Trestní právo v českých zemích lze brát jako lidské dílo, které odráží aktuální hodnoty české společnosti, a tudíž i přístupy české společnosti k porušování zákonů.

3.1 PROMĚNY HODNOT V TRESTNÍM PRÁVU

Z výše uvedeného je patrné, že trestní právo odráží hodnoty dané společnosti v konkrétní době. Např. hodnoty odrážející se v trestním právu v českých zemích během posledních staletí zaznamenaly velký posun. V určitých historických etapách se liší priority podle daného období a panujících okolností, což je zřejmé v pořadí jednotlivých oblastí trestných činů.

Vzhledem k rozsahu této práce začíná porovnání českého trestního práva až začátkem 18. století. Kratší časový úsek umožní lépe vnímat rychlejší proměny pojetí společnosti, hodnot a podoby trestního práva ve společnosti, kterou nelze ve vztahu k biblickému Izraeli vnímat jako teokratickou.

Josefův trestní řád (*Constitutio criminalis Josephina*) z r. 1707 uvádí na prvním místě trestné činy proti Bohu: „*Mezi zločinnostmi jest nejhorší a nejohavnější zlořečení, v kterém také skrze svaté svátosti, rány, kříž a umučení Spasitele zaúmyslná a z pouhé zlosti zlořečení se zavírá, takové nic jiného není, než proti Pánu Bohu všemohoucímu...*“ (čl.19)⁶⁴ Poté následuje výčet dalších náboženských trestných činů, jako je kacířství, čarodějnictví, křivá přísaha, odpadnutí atd. Po náboženských trestných činech následují trestné činy ve vztahu k jednotlivcům - násilné činy, vraždy, úmyslné potraty, nájemné vraždy, travičství, žhářství atd.

Hrdelní řád Marie Terezie platný od r. 1770 obdobným způsobem přináší na rozdíl od pozdější trestních řádů zásadní prioritu, která se později už neobjevuje. Výčet trestných činů začíná slovy: „*Předně: Proti Bohu, proti Božím svatým, náboženství...*“ (čl.55)⁶⁵ Konkrétně jde především o rouhání proti Bohu, svatým atd. teprve poté následují trestné činy proti vládci a společnému řádu, k újmám na majetku panstva, odporu zákonům, činům proti dobrým mravům, ublížení na těle a vraždy, krádeže atd. Nad standardním uspořádáním nadřazenosti vládních zájmům nad zájmy jednotlivců je tedy zařazen jako nejvyšší hodnota Bůh a poté vrchnost. Tento trestní zákoník dává postavení panovníka a vrchnosti vyšší hodnotu než zákoník předchozí.

Trestní zákon z r. 1803 uvedenou hierarchii hodnot opouští. Zásadní prioritou už není Bůh. Rouhání sice řeší § 122, ale už pouhým vězením, zatímco předchozí zákoník rouhání řešil

⁶⁴Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

⁶⁵ <https://eod.vkol.cz/iii32047/iii32047.pdf>

fyzickými tresty a možným upálením. Tento zákoník dává důraz na postavení panovníka a vrchnosti. Začíná trestnými činy proti císaři a vrchnosti, proti úřadům a shromážděním, pak přichází na řadu oblast osobního majetku, omezování svobody, vydírání atd. Novelizovaný trestní zákoník z r. 1852 vynechává trestné činy proti císaři a začíná až u vzpoury.⁶⁶ Jde o další posun oproti předchozím zákoníkům jak v oblasti náboženské, tak i v oblasti hodnot osobních.

Během první republiky byly snahy vytvořit nový trestní zákoník, který by reflektoval existenci samostatné republiky, ale nikdy nedošlo ke schválení žádného z podaných návrhů. Přesto lze vidět na jednotlivých diskuzích a návrzích, jak se změnily hodnoty. V návrhu publikovaném v r. 1926 se už neodráží fungování habsburské monarchie, ale vědomí jedinečnosti existence samostatné Československé republiky. Ve výčtu kategorie trestných činů se nejdříve objevují trestné činy proti republice, proti národní obraně, proti vůli lidu, proti moci veřejné, proti obecnému míru a řádu, defraudanství a hospodářské činy. Teprve poté přichází na řadu rodina, mravnost atd.⁶⁷

Během 2. světové války se zde do určité uplatňovaly německé říšské zákony,⁶⁸ ale ve své podstatě až do r. 1950 platily trestní zákony z r. 1852.

Nástup komunismu přinesl v r. 1950 nový Trestní zákon. Jako jeden z účelů trestu uvádí následující: „...zneškodnit nepřátele pracujícího lidu ... vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití.“⁶⁹ Obdobnou formulaci už nelze najít v trestním zákoníku Z r. 1961. Na jednu stranu se zdá, že se pounorový totalitní režim částečně uvolnil, na stranu druhou pozdější zákoník rozšířil škálu trestných činů, za které umožňoval udělit trest nejvyšší. Hodnotová soustava tehdejšího Československa řeší to, co bylo pro komunistický režim podstatné v následujícím pořadí jednotlivých oblastí trestných činů: trestné činy proti republice, trestné činy hospodářské, trestné činy proti pořádku a věcech veřejných, trestné činy obecně nebezpečné. Teprve poté se uvádějí oblasti rodiny, lidského života a majetku.

Je to velmi obdobná podpora režimu, jako v současné Číně, která svůj trestní zákon uvádí slovy „Úkolem trestního práva ČLR je použít trest k boji proti všem trestným činům; k obraně národní bezpečnosti, politické moci lidově demokratické diktatury a socialistického systému; chránit státní majetek a majetek kolektivně vlastněný pracujícími masami... zajistit hladký průběh věci socialistické výstavby.“⁷⁰ (čl. 2). Pořadí jednotlivých kategorií má obdobnou logiku. Přednost mají trestné činy proti národní a veřejné bezpečnosti a ohrožování národního hospodářství. Na osobní práva a majetek dochází až později.

Trestní zákoník z r. 1990 nepřinesl v oblasti priorit zásadní změny⁷¹. Postupně se však Trestní zákoník měnil až do podoby z r. 2009, která je stále platná. Zde už jsou vidět velmi odlišné priority, které odrážejí demokratické hodnoty. Původní prioritní trestné činy proti republice byly odsunuty do poslední třetiny oblastí trestných činů. Prioritou se v České republice stalo následující: Trestné činy proti životu a zdraví, proti svobodě a právům, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, proti rodině a dětem, proti majetku atd. Teprve poté přicházejí na řadu oblasti společenské, jako jsou trestné činy hospodářské, obecně nebezpečné, činy

⁶⁶ <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyguzf6mjrg4wta>

⁶⁷ https://digi.law.muni.cz/bitstream/handle/digilaw/7992/Trestni_pravo_od_1919_0007-1926-1.pdf?sequence=3&isAllowed=y

⁶⁸ https://is.muni.cz/th/zgejf/DIPLOMOVA_PRACE.pdf

⁶⁹ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-86#hlava4>

⁷⁰ „Criminal Law of the People's Republic of China“ [online] 1997 [20.2.2022] Dostupné na: <http://www.lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=354#menu12>

⁷¹ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-456>

proti životnímu prostředí, proti republice atd.⁷² Je zde zřejmý posun z důrazu na stát k důrazu na jednotlivce a jeho práva.

Výše uvedený exkurz do historie českých zemí ukazuje, že trestní právo je proměnnou veličinou. Zásadní je vydavatel trestních zákonů a jeho hodnoty. Převažuje-li u vydavatelů zákona důraz na postavení a moc panovníků, či elitní skupiny, tak je to podpořeno i jimi vydanými řády. Uznávají-li panovníci vyšší autoritu Boží, pak je přednostní důraz právě na trestné činy proti této nejvyšší autoritě. Převažuje-li důraz na stát, pak je právě stát a jeho fungování a ochrana tou největší prioritou. V prostředí demokratickém je hlavním předmětem trestního práva jednotlivec.

Pro trestní řády zjevně neplatí jakási univerzální věčně platná etika. Neexistují obecně a věčně platné pravdy ohledně toho, co lze považovat za zlo. Stejně tak neexistuje univerzální klasifikace a řešení trestných činů. Každá doba, každý panovník, vláda, či společnost sami určují, co bude dobrem a zlem a jakým způsobem se bude zlo trestat, či napravovat. V oblasti trestního práva se spíše uplatňuje Hobbesova etika společenské smlouvy. Neboli kdo vládne, určuje pravidla a pro společnost je výhodné je dodržovat ve prospěch vzájemného fungování a osobního prospěchu.

3.2 HISTORIE TRESTU SMRTI

„V předhusitské době... tresty smrti bývaly časté, prováděly se stětím, oběšením, upálením, zahrabáním. Vedle nich byly nezřídka kdy jen zmrzačení...“⁷³ (str.32)

Toto konstatování uvádí určitou část trestního práva především ve středověku. Ačkoliv se středověká společnost hlásila k Bohu, považovala se za věřící a na první místě postihovala trestné činy proti Bohu, neměl trestní řád s Bohem příliš společného. Středověké trestní právo žel provází mučení, či pestrá škála poměrně brutálních forem poprav, či alespoň mrzačení pachatelů. Společnost hlásící se k Bohu se zásadně odklonila od skutečného Božího trestního řádu, který Bůh kdysi předložil svému vyvolenému Izraeli.

V pozdější době je trest smrti stále běžnou součástí trestních zákonů. Příkladem mohou být Čtyři pražské artikuly, které uvádějí ve svém čtvrtém článku následující: *„...aby všichni hříechové smrteľní a zvláště zjevní a jiní neřáďové zákonu Božímu odporní řáďem a rozumně od těch, jenž úřad k tomu mají, v každém stavu byli stavováni a kažení, a zlá a křivá pověst o tejto zemi aby vyčištěna byla, a tak aby se obecné dobré dálo kráľovství a jazyku Českému. Nebo kdož ty hříechy činie, jakož die sv. Pavel (Rom. 1,32), hodni jsú smrti, netoliko jenž je činie, ale i ti, jenž jim k tomu svolují.“⁷⁴*

Trestní řád Josefa I. (Constitutio criminalis Josephina) z r. 1707 uvádí ve čl.19 formu trestů za různé trestné činy.⁷⁵ Trest smrti byl za trestné činy náboženské (rouhání, kacířství, čarodějnictví, odpadnutí od víry), za násilné trestné činy a vraždy, za provádění potratů, výměnu novorozeňat, objednání vražd, travičství, žhárství, homosexualita, znásilnění, či únos. Formou trestu bylo nejčastěji setnutí hlavy, či upálení. Středověká škála trestů se omezila na několik zásadních trestů, přičemž chyběly ty nejbrutálnější (vláčení, čtvrcení, lámání v kole

⁷² <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

⁷³ FRANCEK, J.: *Zločin a trest v českých dějinách*, 1999, s.32

⁷⁴ Husité „Čtyři artikuly pražské“

⁷⁵ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdeľního císaře Josefa I“

apod.) Hrdelní řád Marie Terezie (Constitutio criminalis Theresiana) platný od r. 1770 nezaznamenává ohledně trestných činů, za které je udílen trest smrti, zásadní posun. (Čl.55)⁷⁶

Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně z r. 1787 z doby vlády Josefa II. ponechával trest smrti pouze pro případy výjimečného stavu. „Po smrti Josefa II. je trest smrti opět zaveden dekretem z 2. ledna 1795 a to pro velezradu nebo pokus o ni. Trest smrti byl obsažen i v trestním zákoníku z roku 1803 – jeho novelizací se stal zákon č. 117/1852 ř. z.“⁷⁷

Novelizovaný zákoník z r. 1852 počítal s trestem smrti oběšením (§13) pro následující trestné činy: smrt způsobená poškozením majetku, vražda, nájemná vražda a loupežná vražda.⁷⁸

Během první republiky se neuzákonil vlastní trestní zákoník, a proto platil zákoník předchozí. Jak by mohl vypadat trestní zákoník a tím pádem i trest smrti v období první republiky, ukazuje návrh z r. 1926. Ten od trestu smrti upouští úplně. Ani vražda není potrestána smrtí: „Kdo úmyslně jiného usmrtí z nízkého smýšlení, trestá se žalářem od deseti do dvaceti let nebo žalářem doživotním.“⁷⁹ Toto byl však ideál, který neměl legislativně platnou podobu. Proto i v období První republiky docházelo k popravám vzhledem k platnosti trestního zákoníku z r. 1852. Humanisticky orientovaný prezident Masaryk se k tomu vyjádřil následovně: „Těžká byla pro mne otázka trestu smrti; stálo mě mnoho nocí, když jsem měl podepisovat trest smrti, a dni, kdy jsem to učinil, mám ve svém kalendáři poznamenány černým křížkem...“⁸⁰

„Období, které přišlo po 15. březnu 1939, ostře kontrastovalo s prvorepublikovou érou masarykovského humanismu. V době okupace smutně proslula zvláště pankrácká věznice, kde se v tak zvané sekyrárně popravovalo gilotinou. Provoz pankrácké gilotiny byl zahájen 5. dubna 1943. Oběti přibývalo... až na konečný počet 1079 osob.“⁸¹

V poválečné době fungovalo zvláštní retribuční soudnictví, které řešily válečné, neboli potrestání nacistických válečných zločinců a jejich podporovatelů. „Mimořádné lidové soudy vynesly, kromě mnoha trestů dlouholetého odnětí svobody, také více než 730 rozsudků smrti.“⁸² Nakolik šlo o potrestání skutečných zločinců, a nakolik šlo o vyřizování osobních účtů, není jasné.

Trestní zákoník z r. 1950 uvádí dvě formy trestu „Trest smrti se vykoná oběšením; v době zvýšeného ohrožení vlasti může být vykonán zastřelením.“ (§29) Ten nelze uložit ani těhotné ženě, ani mladistvému. Nejvyšší trest může být uložen v kategoriích velezrady (§78), teroru (§80), záškodnictví (§84), sabotáže (§85), vyzvědačství (§86) válečného škůdnictví (§99), válečné zrady (§101), obecného ohrožení (§190), vraždy (§216), vyhýbání se služební povinnosti za bojové pohotovosti (§270), dezerce (§274), vojenská neposlušnost (§278, 279), porušení povinnosti strážní služby (§285), porušení velitelských povinností (§287), ohrožení bojového ducha (§294), násilí proti obyvatelstvu (§299). Převažují trestné činy, které souvisí s ochranou komunistického systému. Z běžných trestných hrdelních zločinů je zde pouze vražda.

⁷⁶ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Právnj Ržád "

⁷⁷ MACHALOVÁ, P.: *Trest smrti v Československu a reflexe dobové právní vědy*, 2012

⁷⁸ Zákon č.117/1852

⁷⁹ Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona, 1926

⁸⁰ ČAPEK, K., POHORSKÝ, M.: *Hovory s T. G. Masarykem*, 1990, s.199

⁸¹ LIŠKA, O. a kol.: *Výkonané tresty smrti Československo 1918-1989*, 2000, s.14

⁸² LIŠKA, O. a kol.: *Výkonané tresty smrti Československo 1918-1989*, 2000, s.18

Trestní zákoník z r. 1961⁸³ ve své podstatě zachovává obdobné trestné činy, které zasluhují trest nejvyšší. K nim však přidává relativně velký počet dalších trestných činů, která mohou být penalizována trestem nejvyšším: únosy letadel, či jejich ohrožení (§180), a další trestné činy v souvislosti s tím, že vedly ke smrti další osoby, nebo závažným újmám na zdraví, závažným důsledkům: ublížení na zdraví (§222), loupež velkého rozsahu (§234), brání rukojmí (§234), vydírání (§235), znásilnění (§241), pohlavní zneužívání (§242), genocida (§259), používání zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje (§262), válečná krutost (§263), persekuce obyvatelstva (§263), rabování ve válečném prostoru (§264), zneužívání mezinárodně uznávaných znaků (§265). K těmto občanským trestným činům se ještě přidávají trestné činy vojenské v §288-292: nesplnění bojového úkolu, opuštění bojových prostředků, vydání bojových prostředků nepříteli.

Celkově je Trestní zákoník z r. 1961 výrazně tvrdší, protože přidává řadu dalších trestných činů, které lze penalizovat trestem smrti. „*Novela trestního zákona č. 45/1973 Sb. zavedla možnost uložit místo trestu smrti jako výjimečný trest odnětí svobody od 15 do 25 let, pokud soud shledá takový trest ke splnění účelu za dostatečný.*“⁸⁴

3.3 ZRUŠENÍ TRESTU SMRTI V R. 1990

„*Názory na účelnost absolutního trestu se velice liší. Jeho zastánci argumentují hlavně odstrašujícím účinkem trestu smrti. Tento důvod je však zpochybňován většinou odborníků, kteří se touto otázkou seriózně zabývají. Odstrašující účinek, pokud vůbec existuje, je velmi slabý.*“⁸⁵

Poslední popravou během platnosti trestního zákoníku byla poprava trojnásobného vraha Š. Svitka, který umlátil svou ženu a dvě dcery. Poprava byla vykonána 8. 6. 1989 v Bratislavě.⁸⁶

První rok změny politického systému přinesl v ČSFR zásadní změnu ohledně trestu smrti v Zákoně č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Tento zákon namísto trestu smrti uváděl jakožto nejvyšší trest doživotí: „*Tresty uložené před účinností tohoto zákona se vykonají, pokud není dále stanoveno jinak, podle dosavadních předpisů. Uložený trest smrti se mění na trest odnětí svobody na doživotí.*“⁸⁷

Doposud platný Trestní zákoník z r. 1961 umožňoval trest smrti za řadu trestných činů. O několik měsíců později vydaný Trestní zákoník z téhož roku tuto změnu potvrzuje a nejvyšším trestem zůstává doživotí:

„*Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal trestný čin vraždy, nebo který při trestném činu vlastizrady, teroru podle nebo obecného ohrožení nebo genocida zavínil smrt jiného úmyslně, a to za podmínek, že a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a c)*

⁸³ Zákon č.140/1961 Sb. o trestním zákonu, ve znění platném k 1.1.2010

⁸⁴ LIŠKA, O. a kol.: *Vykonané tresty smrti Československo 1918-1989*, 2000, str. 20

⁸⁵ LIŠKA, O. a kol.: *Vykonané tresty smrti Československo 1918-1989*, 2000, str. 21

⁸⁶ ČTK, „Přesně před 30 lety byl v Československu zrušen trest smrti“

⁸⁷ Zákon č.175/1990 Sb. zákon kterým se mění a doplňuje trestní zákon ve zněním platném k 1.1.2010

není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.“

Zrušení trestu smrti byl návrhem první polistopadové vlády. K tomuto návrhu podával vysvětlení tehdejší generální prokurátor ČSFR Tibor Böhm. Podle něj „... je trest smrti nehumánní a nelze ho zdůvodnit jinými než pragmatickými argumenty. Je trestem absolutním a nenapravitelným v případě justičního omylu. Böhm také upozornil, že zrušení trestu smrti je podmínkou pro vstup republiky do “klubu skutečně demokratických států”.⁸⁸

V témže roce byl o několik měsíců později vydán nový trestní zákoník (456/1990 Sb.) který nepřinášel zásadní změny. Ohledně trestu je stejný přístup vidět i v aktuální podobě z r. 2009. Ten zachová trest doživotí jako formu nejvyššího trestu. Zásadněji se v něm liší hodnoty, které odráží a které se projevují v penalizaci trestných činů.

V dalším roce (1991) byla přijata Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon ČSFR. Tato Listina v čl.6 uvádí: „Nikdo nesmí být zbaven života... Trest smrti se nepřipouští.”⁸⁹

„Názory na účelnost absolutního trestu se velice liší. Jeho zastánci argumentují hlavně odstrašujícím účinkem trestu smrti. Tento důvod je však zpochybňován většinou odborníků, kteří se touto otázkou seriózně zabývají. Odstrašující účinek, pokud vůbec existuje, je velmi slabý.“⁹⁰

4 SROVNÁNÍ OBOU PRÁVNÍCH SYSTÉMŮ

Poslední kapitola bude věnována srovnání hrdelních trestných činů obsažených v trestních zákonech starověkého Izraele s trestními zákony českými. Izraelské právo bylo relativně neměnné s ohledem na prezentaci izraelského práva jakožto práva zjeveného Bohem. Díky této relativní neměnnosti mohou lépe vyniknout změny v právu českém, které během tří staletí doznalo zásadních změn, protože jako zdroj práva neuvádí Boha, ale je spíše odrazem řady proměnlivých faktorů. Přesto jsou si podobná určitá období. Jak Josefův trestní řád z 1703, tak Hrdelní řád Marie Terezie z r. 1770 odrážejí některé izraelské hodnoty, a to takové, že stále vnímají Boha jako jakousi autoritu a určitá bohabojnost se prolíná zákony a trestní právo je ve srovnávaných trestných činech velmi podobné. Zásadnější změnou je pozdější trestní řád z r. 1852, který již odráží hodnoty odlišné. Některé činy už neřeší, popř. je řeší zpravidla mírnějším způsobem. Období komunismu přineslo dva trestní zákoníky a jejich novelizovanou verzi v r. 1990 v rámci změny politického zřízení. Všechny tři jsou si velmi podobné v tom, co považují za trestné činy. Zásadní změnu přináší až trestní zákon z r. 2009, který odráží hodnoty demokratické.

České trestní právo bude v rámci tohoto srovnání omezeno na období posledních tří staletí, kterými se tato práce zabývala v předchozích kapitolách. Tedy od r. 1703, kdy byl vydán Josefův trestní řád až do doby aktuálně platného trestního řádu z r. 2009. Srovnávány budou pouze s tím, co bylo v rámci izraelských trestních zákonů považováno za hrdelní trestné činy.

⁸⁸ ČTK, „Přesně před 30 lety byl v Československu zrušen trest smrti“

⁸⁹ Ústavní zákon č.23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD ve znění platném k 29.3.2023

⁹⁰ LIŠKA, O. a kol.: *Výkonané tresty smrti Československo 1918-1989*, 2000, s.21

4.1 NÁBOŽENSKÉ TRESTNÉ ČINY

Náboženské trestné činy jsou v izraelských trestních zákonech základní kategorií, protože tyto činy se dotýkají samotného Boha. Jde několik typů trestných činů ve vztahu k Bohu, které měly podle zákona končit smrtí pachatele.

Trestní řády z 18. století se zabývaly většinou z těchto trestných činů. Zpravidla je také trestala smrtí. Pouze se lišily formy popravu, či v přídavném působení bolesti ještě před popravou pachatele. Pozdější trestní řád z r. 1852 ještě některé oblasti také řeší, ale zásadně se liší formy trestů díky absenci trestu smrti za trestné činy v oblasti duchovní.

Trestní právo od r. 1950 tyto činy neřeší vůbec. Celkem shodně se řeší pouze náboženská svoboda. Neboli to, že lidé mají právo na své vyznání, ve kterém jim nemá být bráněno a zároveň jakékoliv vyznání nemá být násilím prosazováno. Takové jednání může být trestáno odnětím svobody až na jeden rok (§ 238)⁹¹. Celkově však náboženství nehraje v naší zemi podstatnou roli, takže kdysi zásadní hodnota je zcela okrajová, čemuž odpovídá neřešení náboženských témat, a také míra případných trestů. Přístup současného práva lze vnímat nikoliv jako věc náboženství a Boha, ale pouze jako respektování osobní svobody v oblasti svobody vyznání.

Další oblast ohledně náboženství je podobná ve vážnější podobě, kdy odlišnost náboženství může být příčinou nenávisti, diskriminace, či perzekuce (§ 356; § 401, § 402; § 403; § 413)⁹². Opět nejde o ochranu náboženských hodnot a podporu křesťanské víry v České republice, ale především o vzájemnou toleranci mezi lidmi.

ROUHÁNÍ SE BOHU

Význam biblického rouhání by šlo chápat jako špatné „nošení“ Božího jména (Ex 20,7) či jako slovní vyjadřování neúcty vůči Bohu (Lv 24,16).

Josefův trestní řád z r. 1703 (čl. 19)⁹³ považuje zlořečení za nejhorší a nejohavnější trestný čin. Trestá ho podle způsobu provedení vytržením jazyka, či utnutím ruky a následným upálením v případě, že jde o nenapravitelného rouhače. V menší míře závažnosti pachatel utrpí fyzickou újmu (pálení, natahování, vláčení koněm), aniž by byl jeho život ukončen.

Hrdelní právní řád Marie Terezie z r. 1773 uvádí: „Mezi zlo skutkami první a nejhorší jest rouhání.“ (čl. 53 § 1)⁹⁴ Odstupňováno je rouhání se Bohu, pak svatým a svatým předmětům a nakonec jde spíše o nenáležitou úctu k Bohu atd. Šlo-li o rouhání verbální, pak došlo nejdříve k vytržení jazyka. U praktického skutku rouhání k useknutí ruky, popř. dalším ztřeštěným trestům. V obou případech trest pokračoval upálením. Při menším stupni trestného činu byla vykonána poprava mečem (čl. 56 § 9). To vše v případě, že dotyčný svá slova neodvolal a šlo o čin zcela vědomý a záměrný. Obecný zákon trestní z r. 1852 uvádí v § 122⁹⁵ rouhání jakožto jeden z trestných činů. Spolu s dalšími činy spojenými s náboženstvím bylo možné rouhání trestat odnětím svobody až na deset let. Je zde zřejmý odklon tehdejšího práva od závažnosti trestných činů proti Bohu a křesťanství.

⁹¹Sbírka zákonů republiky československé, trestní zákon 1950

⁹² Zákon č.40/2009 Sb. o trestním zákoníku ve znění platném k 29.3.2023

⁹³ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

⁹⁴ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

⁹⁵ Zákon č.117/1852 o trestním zákonu platný ke dni 1.1.1927

FALEŠNÉ PROROCTVÍ

V izraelském právu bylo falešné proroctví trestáno smrtí, protože připisovalo Bohu falešné proročké výroky, které neřekl (Dt 18,20).

Něco jako falešné proroctví žádný z českých trestních řádů vůbec neřeší. Takové jednání by spadalo spíše do práva církevního.

MODLÁŘSTVÍ

Modlářství má v izraelském právu na nižší úrovni podobu uctívání jiných bohů (Dt 17,2-5), na úrovni závažnější službu jiným bohům (Ex 22,19), včetně obětí lidských (Lv 20,1n; Lv 18,21). V obou úrovních je trestem za modlářství smrt.

Starší české právo v 18. století tuto kategorii pojímá jako odpadnutí od Boha, či jako odpadnutí od křesťanské víry, popř. konverzi k jinému náboženství. Josefův trestní řád⁹⁶ připouští, že kacířství spadá do jurisdikce církevního práva. Pokud jde však o čin veřejný a tudíž známý, pak se tímto činem zabývá. Doporučuje aplikovat tělesný trest, popř. ve vážném stupni tohoto zločinu dotyčného popravit (čl. 19 § 2) Obdobně se řeší odpadnutí od křesťanské víry (čl. 19 § 5). Hrdelní právní řád Marie Terezie (čl. 56 § 12)⁹⁷ řeší kacířství v oblasti jiného učení a jiného křtu. Pokud by někdo po tělesném trestu v takovém jednání pokračoval, má být popraven mečem. Závažné a zcela vědomé kacířství (odpadnutí od křesťanské víry) řeší zabavením majetku a trestem smrti. Trest se týká také odpadnutí od křesťanské víry (čl. 57 § 2).

KDYŽ CHCE NĚKDO PRO SVÉ MODLÁŘSTVÍ ZÍSKAT DALŠÍ LIDI

Starozákonní Izrael trestal jak ty, kdo praktikovali víru v jiné bohy, tak přirozeně i ty, kdo k modlářství naváděli další Izraelce (Dt 13,2-10). Mohlo jít nejen o jednotlivce, ale i o celá města modlářů (Dt 13,13-18). Propagátory modlářství čekal stejný trest smrti, jako ty, kdo sami provozovali víru v jiné bohy a neměli potřebu pro své bohy získávat další lidi. V tom bylo izraelské právo jasné a nemělo potřebu udělovat různé formy trestu smrti, či viníka před popravou fyzicky týrat.

Oba trestní řády z 18. století braly jako jedinou pravou víru křesťanství, a to pouze v uznávané podobě. Proto se mohly tyto zákony týkat jak přechodů k jinému náboženství, tak nelegitimním formám křesťanské víry. Člověk byl trestán pro své odpadnutí i pro svádění druhých k témuž (čl. 57 § 2). Josefův trestní řád (čl. 19 § 5)⁹⁸ postupuje ve vztahu k získávání druhých pro bludné učení stejně jako v případě kacířství. Tudíž tělesný trest, popř. setnutí mečem. Hrdelní právní řád Marie Terezie trestá ty, kdo ve své bludné víře vytrvají, a ještě k tomuto bludu přivádějí další, či přecházejí od křesťanství k jiným náboženstvím.

Obecní zákon trestní z r. 1852⁹⁹ uvádí v § 122 jakožto jeden z trestných činů vedení křesťana k odpadnutí od víry, či šíření falešného učení a nevíry. Trestem bylo odnětí svobody

⁹⁶ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

⁹⁷ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Právnj Ržád "

⁹⁸ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

⁹⁹ Sbírka zákonu rakouských, zakon o lichve a rad tiskovy, krome vseh jinych zakonů a narizeni sem nalezitych

v závažných případech až na deset let. V § 304 uvádí otázku napomáhání sektě neboli náboženskému spolku, který není státem uznán. Podpora takto definované sekty je trestána odnětím svobody od jednoho do tří měsíců.

Novodobé české trestní řády tuto oblast neřeší vůbec, protože je důraz na svobodu vyznání. Neexistuje jediná „správná víra“, a tudíž není možné se vymezit vůči jakýmkoliv odchylkám od toho, co by se mohlo považovat za to jediné správné. Stát pouze řeší to, které církve bude považovat za legitimní a které naopak odmítne legalizovat udělit jim status církví uznaných státem.¹⁰⁰ Případné věroučné odchylky si řeší jednotlivé církve v rámci své věrouky, ale to už je mimo oblast světského trestního práva.

ČARODĚJNICTVÍ, ČI VĚŠTĚNÍ

Izraelské trestní zákony uvádějí různé formy čarodějnictví, věštění apod. (Ex 22,17; Lv 20,27; Dt 18,10). Škála těchto praktik byla asi poměrně pestrá, ale obecně jde o problém hledání odpovědi jinde než u Boha Izraele. Ve výsledku se veškeré čarodějnické a věštecké praktiky trestaly smrtí.

Trestní právo v českých zemích tuto oblast řešilo pouze v 18. století. Pozdější trestní řády se touto oblastí nezabývaly. Současná společnost čarodějnictví, nejrůznější věštění apod. dlouhodobě zahrnuje do oblasti osobní víry, jejího praktikování a práva na svobodu vyznání. Díky tomu se něčím takovým v trestním právu vůbec nezabývá.

Josefův trestní řád kouzelnictví a čarodějnictví popisuje ve více formách jeho praktikování (čl. 19 § 3)¹⁰¹. Trestáno je upálením. U polehčujících okolností je možné tento trest zmírnit předchozím setnutím hlavy. Méně závažné formy se trestají setnutím hlavy, či vysokou pokutou. V případě odvolání svého jednání dochází jen na mrskání dŕtkami. U pouhého spojení se se zlým duchem Josefův řád uvádí trest vypovězení ze země (čl. 19 § 20)

Hrdelní právní řád Marie Terezie řeší poměrně široké spektrum činů spojených s ďáblem (zaklínači, vyvolávači ďábla, kouzelníci, čarodějky apod.) (čl. 58)¹⁰². Tento trestní řád se snaží rozlišit, kdy jde o zcela vědomé a škodlivé jednání, a kdy jde o poblouznění, důsledek nějaké psychické nemoci, či intelektuální zaostalost apod. Pro tuto oblast existuje poměrně důkladný procesní řád ohledně vyšetřování tohoto trestného činu. Pakliže se prokázalo, že dotyčný dělá své praktiky zcela vědomě a způsobuje jimi škodu, pak se mohlo přikročit k tělesnému trestu, popř. k popravě (čl. 58 § 12).

Z obou trestních řádů je zřejmé, že v tehdejší době se ještě věřilo na nejrůznější síly, a tudíž v moc čarodějnic negativně ovlivňovat řadu věcí a působit tak újmu na zdraví, či majetku apod. Proto nepatří čarodějnictví do souboru do duchovních praktik spadajících do oblasti svobody vyznání, ale patří do trestných činů působících druhým lidem škodu. Zároveň tady mohl být vliv křesťanství, které podobné věci zapovídalo.

¹⁰⁰ Zákon č.3/2000 zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví ve znění platném k 29.3.2023

¹⁰¹ Státní vědecká knihovna. „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

¹⁰² "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

PRÁCE V DEN ODPOČINKU

Pro Izraelce zásadní téma s ohledem na znamení smlouvy – svěcení dne odpočinku. Za porušení tohoto znamení smlouvy měl být uplatňován trest smrti (Ex 31,13-16). Šlo o základní pilíř smlouvy mezi a Izraelci – jejich znamení toho, že smlouvu s Bohem berou vážně a chápou, kdo je jejich Bohem. Že podle jejich Písem je jejich Bohem sám Stvořitel, a tudíž si připomínají to, že jsou lidem, který si vyvolil sám Bůh (Ex 20,10-13).

České trestní právo den odpočinku během posledních tří staletí neřeší. Zda proto, že jde spíše o oblast církevního práva, nebo proto, že přirozeně fungovala neděle a nejrůznější svátky, není jasné. Současná společnost s ohledem na fungování nejrůznějších zaměstnání neřeší den odpočinku, natož pak jeho nedodržování. Ve vztahu k Bohu to je pro současnou českou společnost irelevantní téma, protože česká společnost neupřednostňuje žádné konkrétní náboženství, ačkoliv má křesťanské kořeny. Aplikovat smlouvu Boha s Izraelem na českou sekulární společnost není relevantní. Dodržování znamení smlouvy na nevyvolený národ, který není ve smlouvě s Bohem nemá smysl.

4.2 TRESTNÉ ČINY TÝKAJÍCÍ SE KNĚŽSKÉ SLUŽBY

Trestní zákony starověkého Izraele řešily řádnost kněžské služby. Šlo především o to, aby kněží dělali svou službu s vědomím toho, že přistupují do Boží přítomnosti. V tomto ohledu se zákony týkaly především velekněží a jejich přítomnosti ve svatyni svatých jednou ročně, či službu kněží v rámci každodenní chrámové služby. Odvozeně šlo o to, aby se nekněží nepřibližovali k vybavení svatostánku, či vybavení svatostánku. Ve všech případech nebyli viníci trestáni na základě řádného soudu, ale zemřeli na základě Božího zásahu (Ex 30,20; Lv 10,6-9; 16,2; Nu 1,51...) Kněží měli svou službu dělat adekvátně tomu, že byli vyvoleni pro jedinečnou službu mezi Bohem a lidmi, pro přinášení obětí apod. Proto šlo o zvláštní službu, jejíž špatné vykonávání mohlo jednotlivcům přinést smrt.

Žádný z trestních řádů v českých zemích se v posledních třech staletích kněžskou službou nezabývá. Tato záležitost je věcí interních předpisů jednotlivých církví, do kterých světské právo nezasahuje. Kněžská služba je věcí církve a stát tuto interní záležitost respektuje.

4.3 TRESTNÉ ČINY PROTI PARTNERSKÝM VZTAHŮM

Trestní právo během posledních staletí neřešilo předmanželský sex u dvou svobodných lidí, či zatajenou ztrátu panenství. Ani pro 18. století to nebylo téma, které by se v rámci trestního práva řešilo. Izraelské právo se tímto tématem zabývalo. V případě zatajené ztráty panenství s někým jiným než snoubencem, trestem smrti (Dt 22,20n).

CIZOLOŽSTVÍ

Dobrovolný sex s někým sezdaným byl považován ve starověkém Izraeli za hrdelní trestný čin (Lv 20,10; Dt 22,22nn). Šlo o zasahování do vztahu dvou jiných lidí. Tedy o sex s ženou, která již patřila jinému muži, s vdanou ženou. Neřešilo se to, kdo byl iniciátorem takového sexuální vztahu. Zda ten svobodný, či ten sezdaný. Cizoložství bylo trestáno smrtí.

Josefův trestní řád (čl.19 §24)¹⁰³ řeší cizoložství různě. Jde-li o pohlavní styk mezi svobodným člověkem a někým, kdo je v manželství, nejsou tresty tak přísné. Pokud jsou oba

¹⁰³ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

v manželství, mají být popraveni. Hrdelní právní řád Marie Terezie se věnuje cizoložství v čl. 77¹⁰⁴. Trestá tento čin podle míry závažnosti pokutou, vězením, či popravou (§ 6).

Obecní zákon trestní z r. 1852 řeší pohlavní styk mimo manželství odnětím svobody až na půl roku (§ 502)¹⁰⁵.

Trestní zákony od r. 1950 toto téma vůbec neřeší. Pohled na formu partnerských vztahů už není tak striktní. Případné cizoložství u křesťanů se může řešit v rámci církevního práva.

ZNÁSILNĚNÍ

Starověký Izrael přirovnává znásilnění k zabití člověka (Dt 22,26). Nedobrovolný vynucený sex je trestán smrtí (Dt 22,25nn). Dotyčná samozřejmě je v roli oběti a trestána není. Starozákonní trestní zákony mluví pouze o znásilnění ženy mužem.

Josefův trestní řád (čl. 19 § 22)¹⁰⁶ odsuzuje pachatele trestného činu znásilnění k trestu stěti mečem. Hrdelní právní řád Marie Terezie (čl. 76)¹⁰⁷ řeší znásilnění stejným způsobem (§ 6). Cizinec má být za stejný čin vypovězen ze země.

Obecní zákon trestní z r. 1852 trestá znásilnění v § 125¹⁰⁸ odnětím svobody až na dvacet let a v případě úmrtí oběti až na doživotí.

Trestní zákon z r. 1950 za znásilnění ukládá odnětí svobody v rozsahu do deseti let, ale v případě přitěžující okolnosti až dvacet let (§ 238)¹⁰⁹. Trestní řád z r. 1961 trestá znásilnění odnětím svobody podle míry závažnosti odnětím svobody až na dobu dvanácti let (§ 241)¹¹⁰. Aktuální trestní řád z r. 2009 se ke znásilnění vyjadřuje v § 185¹¹¹ s výsledkem odnětí svobody v závažných případech až na dvanáct let.

INCEST

Starozákonní trestní zákony odsuzují k trestu smrti ty, kdo spolu mají sexuální styk v rámci rodiny. Konkrétně je uveden styk s matkou, snachou, či tchyní (Lv 20,11-14). Za pachatele tohoto trestného činu je brán muž.

Josefův trestní řád (čl. 19 § 21)¹¹² netrestá tento čin smrtí, ale doporučuje vyšší tresty než v případě trestného činu smilstva. Hrdelní právní řád Marie Terezie (čl. 75)¹¹³ řeší incest většinou tělesným trestem, ve výjimečných případech popravou mečem. (§ 5)

¹⁰⁴ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

¹⁰⁵ Sbirka zakonu rakouských, zakon o lichve a rad tiskovy, krome vsech jinych zakonu a narizeni sem nalezitych

¹⁰⁶ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

¹⁰⁷ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

¹⁰⁸ Sbirka zakonu rakouských, zakon o lichve a rad tiskovy, krome vsech jinych zakonu a narizeni sem nalezitych

¹⁰⁹ Sbirka zákonů republiky československé, trestní zákon 1950

¹¹⁰ Sbirka zákonů Československé socialistické republiky, Trestní zákon

¹¹¹ Zákon č.40/2009 Sb. o trestním zákoníku ve znění platném k 29.3.2023

¹¹² Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

Obecní zákon trestní z r. 1852 trestá incest (zprznění krve) v § 130¹¹⁴ odnětím svobody až na jeden rok. V rámci přestupkového řízení od jednoho do tří měsíců odnětí svobody.

Trestní zákon z r. 1950 hodnotí soulož mezi příbuznými odnětím svobody až na dobu dvou let. Týmž způsobem tento čin řeší trestní řád z r. 1961. Aktuální trestní řád z r. 2009 se vyjadřuje k souloži mezi přímými příbuznými v § 188¹¹⁵ trestem odnětí svobody až na tři roky.

HOMOSEXUALITA

Trestní zákony starověkého Izraele počítají pouze s mužskou homosexualitou, neboli sexuálním vztahem dvou mužů (Lv 20,13). Neřeší věk aktérů, či sex za úplatu. Problémem je praktikování homosexuality, nikoliv orientace.

Josefův trestní řád (čl. 19 § 19)¹¹⁶ v rámci sodomie mluví o styku mužů s muži, žen se ženami, ale i o nestandardních praktikách mezi mužem a ženou. Pachatelé se mají trestat upálením. Hrdelní právní řád Marie Terezie (čl. 74 § 1)¹¹⁷ řeší tzv. sodomii, neboli styk člověka se zvířetem, nebo s člověkem stejného pohlaví. Obojí je bráno jako „*nejohybnější zloskutek chlipnosti proti přirozenosti*“. Pachatel tohoto sexuálního zločinu měl zemřít (§ 6).

Obecní zákon trestní z r. 1852 pohlavní styk s osobami stejného pohlaví trestá odnětím svobody až na pět let (§ 129)¹¹⁸.

Ve 20. století je v této oblasti zřejmý zásadnější posun. Trestní zákon z r. 1950 trestá homosexualitu jako takovou odnětím svobody až na jeden rok. V případě placeného styku, či styku s nezl. osobou až na tři roky. Trestní řád z r. 1961 se zabývá trestným činem pohlavního styku s osobou stejného pohlaví (§ 244). Neřeší se však orientace, ale to, že druhá osoba je mladší 18 let, je závislá, jde o placený styk, či homosexuální styk budí veřejné pohoršení. Aktuální trestní řád z r. 2009 homosexualitu neřeší vůbec. Ta byla dlouhodobě brána jako porucha, ale r. 1993 ji WHO odebrala ze svého seznamu poruch. Díky tomu je homosexualita brána v rámci legislativy jako jedna z forem sexuality, a tudíž ji nelze trestně postihovat.

ZOOFILIE

Sexuální styk se zvířetem je ve starověkém Izraeli trestán smrtí (Lv 20,15n, viz Ex 22,18). Tento čin se týká jak mužů, tak žen.

¹¹³ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

¹¹⁴ Sbirka zakonu rakouských, zakon o lichve a rad tiskovy, krome vseh jinych zakonu a narizeni sem nalezitych

¹¹⁵ Zákon č.40/2009 Sb. o trestním zákoníku ve znění platném k 29.3.2023

¹¹⁶ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

¹¹⁷ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

¹¹⁸ Sbirka zakonu rakouských, zakon o lichve a rad tiskovy, krome vseh jinych zakonu a narizeni sem nalezitych

Josefův trestní řád (čl. 19 § 19)¹¹⁹ trestá zoofilii upálením dotyčného člověka a zvířete a vhozením jejich popela do řeky, nebo jeho rozptýlením. Hrdelní právní řád Marie Terezie z r. 1773 (čl. 74 § 1)¹²⁰ řeší tzv. sodomii neboli styk člověka se zvířetem. Je to bráno jako „nejohybnější zlo skutek chlípnosti proti přirozenosti“. Pachatel tohoto sexuálního zločinu proti přirozenosti má být upálen spolu se zvířetem (§ 6).

Obecní zákon trestní z r. 1852 pohlavní styk se zvířaty trestá odnětím svobody až na pět let (§ 129)¹²¹

Trestní zákony ve 20. století toto téma řeší v oblasti pornografie, kdy zobrazování zoofilie patří mezi zapovězené praktiky (TZ 1961 § 205), (TZ 2009 § 191). Netrestá se tedy samotná zoofilie, ale pouze je omezeno její zobrazování.

4.4 TRESTNÉ ČINY PROTI RODIČŮM

Starozákonní trestné zákony aplikují princip o úctě rodičům z Desatera (Ex 20,12) do podoby několika forem podoby neprojevení úcty rodičům. V základním pojetí jde o nepoddajnost syna (Dt 21,18), v závažnější formě jde o zlořečení rodičům (Ex 21,17; Lv 20,9). Poslední možností je fyzické napadení rodičů (Ex 21,15). Veškeré uvedené případy neúcty vůči rodičům měly být trestány smrtí dětí.

České trestní řády v období posledních tří staletí úctu dětí k rodičům neřeší. Řeší se pouze péče rodičů o děti, jejich schopnost o děti řádně pečovat, popř. jejich vliv na mravní výchovu dětí atd.

Do jisté míry se toto téma objevuje v trestním právu v 18. století v otázce vraždy rodiče dítětem. Josefův trestní řád (čl. 19 § 9)¹²² trestá děti, které by zabily své rodiče. Trestem bylo lámání v kole. Hrdelní právní řád Marie Terezie řeší jako zvláštní kategorii zabití rodičů a dalších příbuzných dítětem (čl. 86)¹²³. Trestem pro syna je standardně lámání v kole. Trestem pro dceru je useknutí ruky a stětí hlavy mečem (§ 3).

4.5 TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKOSTI VRAŽDA

Starozákonní trestní zákony berou vraždu jako hrdelní zločin. Jasným způsobem se podobně jako v českých trestních řádech odlišuje zabití od úmyslné vraždy. Smrtí se trestají pouze ti, kdo zabili druhého člověka zcela vědomě s úmyslem způsobení jeho smrti (Lv 24,17; Nu 35,16-21). Do jisté míry lze tento trest chápat v rámci odplaty, kdy adekvátní rovnocennou odplatou za smrt způsobuje společenství Izraele v rámci trestu kamenování.

¹¹⁹ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

¹²⁰ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

¹²¹ Sbirka zakonu rakouských, zakon o lichve a rad tiskovy, krome vsech jinych zakonu a narizeni sem nalezitych

¹²² Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

¹²³ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

Josefův trestní řád trestá vraždu popravou mečem (§8).¹²⁴ Úmyslnou vraždu odlišuje od zabití z jiných důvodů (obrana před zlodějem, loupežníkem, sebeobrana atd.) Trest se může zhoršit pálením kleštěmi, useknutím ruky či vláčením koněm. Nájemná vražda a loupežná vražda se trestá lámáním v kole (§ 14). Hrdelní právní řád Marie Terezie uvádí v čl. 83¹²⁵ že by se měla prolít krev toho, kdo sám krev druhého člověka prolil (§ 9). Trestem za vraždu je poprava mečem (§ 10) s možností zmírnění trestu podle daných okolností. Obdobným způsobem se řeší i loupežná vražda (čl. 90 § 8), či vražda nájemná (čl. 91 § 6). Řeší se pouze úmyslná vražda, ale neřeší se zabití v sebeobraně, obraně majetku před zloději, v dovolených soubojích apod.

Obecní zákon trestní z r. 1852 trestá vraždu výhradně trestem smrti. Tento trest se týká jak vraha, tak případného objednavatele vraždy (§ 136)¹²⁶.

Podle trestního zákona z r. 1950 je vrah potrestán odnětím svobody v rozmezí patnácti až dvaceti pěti let, popř. trestem smrti podle závažnosti tohoto trestného činu (§ 216)¹²⁷. Trestní řád z r. 1961 za vraždu vyměřuje podle § 219¹²⁸ trest odnětí svobody až do výše patnácti let, nebo ve výjimečných případech trestem smrti. Novelizovaný trestní řád z r. 1990 trest smrti ruší, takže vrazi jsou trestáni odnětím svobody.

Aktuální trestní řád vraždu považuje za vážný trestný čin. Odnětí svobody se pohybuje od 10 do 20 let podle míry závažnosti (§ 140)¹²⁹. Ve zvláště závažných případech lze uložit i výjimečný trest doživotního odnětí svobody (§ 54).

OBCHOD S LIDMI VE SMYSLU KRADENÍ LIDÍ

Zakázaný obchod s lidmi se v Izraeli týkal pouze obchodování s Izraelci neboli členy společenství vyvoleného národa. Jiná pravidla platila pro otroky z jiných národů. Kdo ukradl Izraelce, měl zemřít (Ex 21,16; viz. Dt 24,7).

Josefův trestní řád (čl.19 § 29)¹³⁰ trestá pouze ty, kdo lidi kradou a prodávají. Konkrétně lámáním v kole. Hrdelní právní řád Marie Terezie věnuje obchodu s lidmi a jejich únosům čl. 98¹³¹. Trestný čin *lidokrádeže* se týká jak těch, kdo lidi kradou, tak těch, kdo otroky kupují s vědomím toho, že jde o ukradené osoby. V obou případech je tento čin trestán stětím mečem (§ 1). Pokud by se křesťanské děti prodávali pohanům je škála trestu rozšířena o vpletení pachatelů do kola, či upálení (§ 2)

Obecní zákon trestní z r. 1852 trestá krádež člověka odnětím svobody od pěti do deseti let. V případech ohrožení života, či nenavrácení ukradeného člověka až dvacet let (§ 90)¹³².

¹²⁴ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

¹²⁵ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

¹²⁶ Sbirka zakonu rakouských, zakon o lichve a rad tiskovy, krome vsech jinych zakonu a narizeni sem nalezitych

¹²⁷ Sbirka zákonů republiky československé, trestní zákon 1950

¹²⁸ Sbirka zákonů Československé socialistické republiky, Trestní zákon

¹²⁹ Zákon č.40/2009 Sb. o trestním zákoníku ve znění platném k 29.3.2023

¹³⁰ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

¹³¹ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

¹³² Sbirka zakonu rakouských, zakon o lichve a rad tiskovy, krome vsech jinych zakonu a narizeni sem nalezitych

Trestní zákon z r. 1950 uvádí trestný čin zbavení osobní svobody, či zavlčení do ciziny (§ 230, § 231)¹³³. V obou případech je sazba odnětí svobody v rozsahu až dvaceti let v případě, že takové jednání vedlo ke smrti. Trestní řád z r. 1961 uvádí trestný čin zbavení svobody, či zavlčení do ciziny (§ 232, § 233)¹³⁴. Trestá ho podle závažnosti odnětím svobody až na dvanáct let.

Aktuální trestní řád z r. 2009 uvádí obchod s lidmi jako jeden z trestných činů. Samotným obchodem s lidmi se přímo zabývá § 168¹³⁵, který se odděleně zabývá tímto trestným činem vůči dětem a vůči dospělým. V obou případech se tento čin trestá odnětím svobody v rozsahu dvou až deseti let. Vyšší tresty jsou ukládány v případě větší závažnosti tohoto trestného činu (organizovaný zločin, následné poškození zdraví, či způsobení smrti v důsledku takového jednání). Stejně se na zotročování a obchod s lidmi pohlíží v rámci válečných zločinů (§ 401)

4.6 TRESTNÉ ČINY LEGISLATIVNÍ

NEUPOSLECHNUTÍ SOUDNÍHO ROZHODNUTÍ

Starý zákon mezi tresty smrti zahrnuje neuposlechnutí kněze a soudce (Dt 17,12).

Trestní zákony v 18. a 19. století se touto otázkou specificky nezabývají. Novější trestní řády uvádějí kategorii maření výkonu úředního rozhodnutí, která by šla na izraelské právo aplikovat. Právě tím, že někdo neuposlechne rozhodnutí soudu, nebo se snaží bránit se takové rozhodnutí vykonalo. Trestní zákon z r. 1950 v § 171¹³⁶ řeší maření výkonu úředního rozhodnutí odnětím svobody až na pět let. Trestní řád z r. 1961 řeší maření výkonu úředního rozhodnutí v § 171¹³⁷ peněžitým trestem, nápravným opatřením, či odnětím svobody až na pět let.

Aktuální trestní řád z r. 2009 reaguje na neuposlechnutí soudních rozhodnutí v rámci § 337¹³⁸. Ve všech případech nerespektování rozhodnutí soudu lze pachatele potrestat odnětím svobody až na dva roky.

KŘIVÉ SVĚDECTVÍ

Ve starověkém Izraeli se o trestech smrti rozhodovalo na základě svědectví alespoň dvou svědků (Dt 17,6; 19,15) Není zřejmé, jakou roli hrály nejrůznější důkazy apod. Zásadní slovo v obžalobě měli svědci a jejich slova. S tím se pojí odpovědnost svědků za pravdivé svědectví. Konkrétní podobou křivého svědectví bylo falešné nařčení z odpadnutí od Boha, neboli nařčení z hrdelního zločinu (Dt 19,16-19), který by vedl domnělého odpadlíka k popravě. V případě prokázání toho, že svědectví bylo křivé, měl být popraven falešný svědek.

Josefův trestní řád v čl. 19¹³⁹ uvádí v § 4 křivopřísežnictví v kontextu toho, že se přísahá v Božím jménu, a tudíž křivá přísaha dostává rozměr duchovního trestného činu. Trestem je

¹³³ Sbíрка zákonů republiky československé, trestní zákon 1950

¹³⁴ Sbíрка zákonů Československé socialistické republiky, Trestní zákon

¹³⁵ Zákon č.40/2009 Sb. o trestním zákoníku ve znění platném k 29.3.2023

¹³⁶ Sbíрка zákonů republiky československé, trestní zákon 1950

¹³⁷ Sbíрка zákonů republiky československé, trestní zákon 1950

¹³⁸ Zákon č.40/2009 Sb. o trestním zákoníku ve znění platném k 29.3.2023

¹³⁹ Státní vědecká knihovna, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I“

poprava mečem. Všeobecný hrdelní právní řád Marie Terezie řeší především falešnou přísahu (čl. 59)¹⁴⁰. Řešena je v závažném případě vytržením jazyka, či useknutím prstu.

Trestní zákon z r. 1950¹⁴¹ křivou výpověď trestá odnětím svobody až na pět let, v případě zvláště přitěžujících okolností a vzniku velkých škod až na patnáct let. Trestní řád z r. 1961 za křivé svědectví ať formou nepravdy, nebo zamlčování trestá viníka podle § 175¹⁴² nápravným opatřením, či odnětím svobody až tři roky. Aktuální trestní řád z r. 2009 se křivou výpovědí zabývá v § 346¹⁴³, kde je takové jednání postihováno odnětím svobody podle míry závažnosti až na dobu deseti let.

5 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce si kladla za cíl srovnat právní systém v českých zemích a ve starověkém Izraeli. Oba právní systémy byly vybrány pro svou zásadní odlišnost. V obou pojetích trestního práva lze najít určité shody např. ohledně toho, co se považuje za trestný čin (např. vraždy, znásilnění, únosy, krádeže apod.), nebo institut náhrady škody, či vynesení rozsudku na základě řádného soudu. I přes určité podobnosti však převažují rozdíly mezi oběma právními systémy.

Hlavním rozdílem je to, kdo je autorem trestních řádů. Starověký Izrael považuje za autora svých zákonů samotného Boha. Izraelské řády tudíž mají jednoho autora, nepodléhají lidskému schvalování, či námitkovému řízení. Jde o Boží jednostranná nařízení, která odrážejí Boží hodnoty a priority. Aktuální český trestní zákoník je naopak společným lidským dílem, na kterém se podílí řada právníků a soudců. Před svým schválením ještě prochází dlouhým procesem připomínkových řízení a změn. Výsledné znění nakonec schvaluje poslanecká sněmovna. Jde tedy o konsenzuální dílo, které nějakým způsobem odráží názory odborníků a mělo by reflektovat hodnoty české společnosti. Zásadní rozdíl tedy vychází z teokratického pojetí starověkého Izraele a demokratického pojetí České republiky. „*Izrael byl teokracií – národem, který byl řízen přímo Bohem. Proto je jeho zákon tak jedinečný.*“¹⁴⁴

Trestní právo je proměnlivou veličinou tam, kde je určováno lidmi. Mění se panovníci, mění se pojetí společnosti, mění se politické systémy, mění se filosofická východiska. Ve výsledku je trestní právo něčím, co lze chápat jako fluidní veličinu. V lidsky pojatém trestním právu neexistují absolutní hodnoty, či absolutní dobro, či zlo. Trestní právo vždy odráží hodnoty toho, kdo ho vytváří. Oproti tomu jsou Boží zákony relativně neměnné, protože odrážejí hodnoty a postoje jedné a téže osoby. V rámci Staré smlouvy lze sice zaznamenat určitý posun, ale samotný obsah Mojžíšovy smlouvy zůstává relativně neměnný.

Soudnictví v Izraeli vůbec nepracuje s útrpným právem. Pachatel není nucen k výpovědi násilím. K jeho případnému odsouzení stačí pouze svědectví minimálně dvou svědků. Řeší se pouze činy, které může někdo dosvědčit. Co nikdo neviděl, to se neřeší. Proto neexistuje obor kriminalistiky, kdy by byla snaha nalézt pachatele trestného činu pomocí řady metod, jako je tomu v oblasti moderní kriminalistiky. Obdobné je to, že by nikdo neměl být potrestán bez předchozího řádného soudu.

¹⁴⁰ "Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Králowské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád "

¹⁴¹ Sbírka zákonů republiky československé, trestní zákon 1950

¹⁴² Sbírka zákonů republiky československé, trestní zákon 1950

¹⁴³ Zákon č.40/2009 Sb. o trestním zákoníku ve znění platném k 29.3.2023

¹⁴⁴ Prison fellowship, The Death Penalty

Mojžíšova smlouva bývá brána s ohledem na dobu svého vzniku jako starověký dokument, který se zásadně liší od současné pokročilé společnosti. Při bližším zkoumání se ukazuje odlišná realita. Mojžíšova smlouva ukazuje hodnoty, které jsou ve své podstatě nadčasové a zaslouží si pozornost. Izraelské právo upřednostňuje řešení trestného činu okamžitě, bez jakýchkoliv průtahů. Namísto trestu odnětí svobody vede k nápravě způsobené škody. Pracuje s oběťmi trestných činů alespoň na rovině majetkové. Neřeší pouze pachatele, ale jde mu o to, aby byla oběť odškodněna. Jak finančně, tak adekvátní odplatou, či smrtí toho, kdo jí způsobil zásadní újmu.

Liší se tresty. Izraelské právo zná především adekvátní (vyšší) náhradu způsobené škody. Ublížení na zdraví řeší náhradou škody, či rovnocennou odplatou ve formě stejného ublížení pachatelí. Tímto způsobem lze i chápat trest smrti za vraždu. Podobně jako v české historii existuje i možnost vyhnanství. Úplně však chybí širší škála trestů, jako je zabavení majetku, zbavení titulů, či nucené/veřejně prospěšné práce. Zvláštní pozornost si zaslouží trest odnětí svobody. V rámci českých zemí byl a je stále uplatňován jakožto základní a nejrozšířenější forma trestu. V Izraeli tento trest vůbec neexistoval. Z toho lze usuzovat, že smyslem trestu byla pro Boha především náhrada škody, či eliminace těch, kdo spáchali činy, které byly pro Boha nepřijatelné. Odnětí svobody pro něj smysl nemělo.

Trest smrti byl pro oba systémy nejvyšším možným trestem. České právo ho využívalo až do r. 1990. V průběhu dějin se pouze měnilo to, jakým způsobem, v jaké míře a jakým způsobem byl tento terminální trest uplatňován. Činy, které vedly v Izraeli k popravě, jsou v současném českém trestním právu pojaty velmi odlišně. Základní rozdíl se projevuje především v oblasti náboženství. Stávající český trestní zákoník se náboženstvím zabývá především v oblasti tolerance k odlišným názorům a víře a snaží se chránit náboženskou svobodu. Zásadnějším vyjádřením této náboženské svobody je § 176 TrZ který uvádí trestnost jak bránění v náboženských úkonech, tak jejich násilným vynucování.¹⁴⁵ Náboženské trestné činy končící v Izraeli popravou česká legislativa vůbec neřeší. Stejně tak se zásadně liší i oblast sexuální, kdy se např. cizoložství v českém trestním právu neřeší a znásilnění se řeší mnohem jemnějšími tresty. Oblast vztahu dětí k rodičům se také řeší úplně jiným způsobem.

Současná doba se odklání od trestu smrti a snaží se dát pachateli šanci k nápravě. České právo se k této možnosti dostalo až po několika staletích v r. 1990. Důvody jsou především antropologické – úcta k lidskému životu a právo na život. Ve starověkém Izraeli je lidský život v Izraeli něčím, co má nezměrnou hodnotu s odkazem na stvoření člověka k Božímu obrazu. Zároveň platí to, že lidský život zůstává něčím, o čem má Bůh právo rozhodovat. Jako Stvořitel má právo lidský život ukončit s ohledem na vyšší hodnoty, než je život jednotlivce. Bůh nedává prostor k nápravě pachatele, ale přiklání se k pojetí trestu jako projevu spravedlnosti, či formě eliminace pachatele v zájmu ochrany společenství před někým, kdo ho ohrožuje.

Kromě těchto základních témat pro srovnání je třeba zodpovědět výzkumné otázky, které tuto práci utvářely a jejichž zodpovězení bylo cílem této práce:

1) *Jaké je vlastně Boží pojetí trestního práva?*

Základním východiskem práva v Izraeli bylo vyvolení. Izrael se zrodil a rozmohl jen díky Bohu. Izraelci, kteří s Bohem uzavírali smlouvu, už mohli zažít dvě ze tří zaslíbení (potomstvo, exkluzivita, země). Na rozdíl od praotce Abrahama už mohli vidět, že Bůh své slovo plní a oni skutečně zažívají to, že jediný skutečný Bůh je právě jejich Bohem. Od toho

¹⁴⁵ Zákon č.40/2009 Sb. o trestním zákoníku ve znění platném k 29.3.2023

se odvíjí Boží nároky. Pakliže je Izrael vyvoleným jedinečným národem, Bůh od něj očekává, že se bude tímto způsobem chovat a odrážet jedinečnost svého Boha a jedinečnost svého vyvolení a Božího jednání. Proto jsou hrdelními zločiny především ty duchovní, protože napadají Boží jedinečnost.

Trestní právo (jednotlivé trestní zákony) pomáhá hladkému chodu společenství vyvolených. Právo a jeho výkon se zbytečně nekomplikuje. Bůh nemá potřebu prodlužovat trest, ale jde mu o nápravu. Proto neexistuje trest odnětí svobody a další tresty, které by pouze prodlužovaly trest pachatele. Pachatel má způsobenou škodu odčinit. Trest smrti má působit jako odrazující činitel především díky veřejné popravě členy daného společenství.

Jak bylo uvedeno výše, je Boží právo relativně jednoduché. Neřeší všechny možné situace. Neřeší přesný průběh soudního jednání a vyšetřování trestných činů. Veškeré konání soudu je založeno pouze na tom, že minimálně dva svědci trestného činu to oznámí. Co není oznámeno svědky, se neřeší. Chybí i vězení a s tím spojená řada pravidel. Celkově jsou Boží zákony poměrně jednoduché k naplňování.

Zásadním prvkem je neměnnost Božích norem. Zatímco např. v českém právu dochází k radikálním změnám trestního práva a k případným novelizacím, je Boží právo po dobu platnosti Mojžíšovy smlouvy stále stejné. Bůh nemá potřebu měnit něco, co považuje za dobré.

2) Jakým způsobem Bůh dělil jednotlivé trestné činy a jak toto dělení odráží Boží hodnoty?

Zjednodušeně lze dělit trestné činy na několik kategorií. Nejzávažnějšími jsou duchovní trestné činy, které bez výjimky končí trestem smrti. To se týká nejen oblasti modlářství, okultismu a falešných prorocství, ale také špatně konané kněžské služby. Nejen ti, kdo se obracejí k modlám a „něčemu“ jsou hodni smrti, ale i kněz, který koná svou službu nedbale, či špatně.

Druhou hodnotou je rodina a manželství. V této kategorii jsou stanoveny tresty smrti za řadu činů, které znamenají vměšování se do manželství, ať existujícího, či dokonce budoucího. Manželství je posvátným svazkem. Možná s ohledem na stvoření člověka jako páru. Chráněna je zároveň i rodina, protože špatné chování dětí vůči rodičům také vede k trestu smrti.

Třetí hodnotou je jednotlivec a jeho život. Proto Boží právo v trestných činech působících újmu vede k tomu, aby byla pachateli způsobena stejná újma (oko za oko...) Do této kategorie může spadat i trest smrti, kdy je vražda jednoho člověka vyrovnána adekvátním trestem – smrtí vraha. Podobně je vnímán i únos za účelem prodání do otroctví, za který je pachatel potrestán smrtí.

Poslední hodnotou jsou majetkové záležitosti. V této kategorii neexistuje trest smrti. Pro Boha není majetek zásadní hodnotou. Majetkovou ztrátu lze nahradit, a proto jsou pachatelé majetkové trestné činnosti vedeni k adekvátní náhradě způsobené škody.

3) Jak mělo být nakládáno s pachateli trestných činů a jak fungoval trestní řád?

Na tuto otázku již z větší části odpověděly otázky předchozí. Pachatelé byly vedeni k nápravě škody v oblasti majetkových škod. V oblasti poškození zdraví jim měla být způsobena rovnocenná újma. V oblasti zásadních trestných činů měl být jejich život ukončen veřejně formou ukamenování, či výjimečně upálení.

4) Jak se pojetí práva v českých zemích měnilo v průběhu dějin? Jak se do zákonů promítala politická uspořádání, konkrétní panovníci, či vlády?

Právo v českých zaznamenalo zásadní změny. V průběhu dějin se měnila řada věcí v závislosti na tom, jaké byly hodnoty toho, kdo vládl. V době raného a pozdního středověku to byl křesťanský panovník, kdo určoval podobu trestního práva. Pravděpodobně v tom hrál veliký vliv církev a její pochopení toho, co je zlé a jak je třeba s „pachateli zla“ jednat. V tomto ohledu dochází ke zvláštnímu paradoxu. Středověká společnost navzdory svému oficiálnímu náboženství pojímá trestní právo velmi odlišně, než ho představuje Mojžíšova smlouva. Používá se útrpné právo k vynucení výpovědi, tresty smrti zahrnují i řadu velmi brutálních forem poprav, za hrdelní zločiny jsou považovány věci, které Bible vůbec neřeší. Kromě poprav dochází i na tělesné mrzačení pachatelů. Na jednu stranu je tedy hlavní hodnotou Bůh a zločiny proti Bohu, ale samotná společnost si sama určila trestní řády velmi odlišně od toho, co kdysi nastavil Bůh.

Pozdější doba monarchie v této tendenci pokračovala. Paradoxně se trestní právo v 18. století příliš nelišilo od práva středověkého jak ve svých hodnotách, tak i v podobě trestního práva.

Větší změny přicházejí v druhé fázi monarchie. Slábne vliv církve a společnost se stále více sekularizuje. Bůh už přestává být ve společnosti hlavní autoritou a hodnotou a nahrazuje ho hodnota autority císaře a fungování monarchie, podřízenost vrchnosti apod. Do určité míry je to pochopitelné s ohledem na středověké rozdělení společnosti i na potřebu udržet monarchii funkční. Proto jsou trestnými činy např. rebelie apod.

První republika s sebou přináší nové důrazy s ohledem na vznik samostatné republiky. Během doby trvání první republiky žel nebyl uzákoněn nový trestní řád, který by odrážel změnu hodnot. Proto ve své podstatě i nadále platí trestní řád z dob monarchie. Z jednoho z nadějných návrhů lze vidět, že hlavní hodnotou je republika. Proto jsou zásadními trestnými činy právě ty proti republice.

Předposlední fází je doba komunismu. Hlavní hodnotou této doby je vedoucí pozice komunistické strany, ochrana socialistických hodnot atd. Do určité míry obdobný přístup, jako v druhé fázi monarchie, kdy není podstatný jednotlivec, ale vládnoucí systém. Práva jednotlivců ustupují do pozadí ve prospěch fungování socialistické společnosti.

Změnu přináší poslední fáze českých dějin. První trestní zákoník z r. 1991 je spíše jen drobnou novelizací trestního zákoníku z r. 1961. Demokracie je příliš mladá a první měsíce jejího fungování se do trestního práva ještě příliš nepromítly. Trestní zákoník z r. 2009 je zákoník z doby dlouhodobě zakoušené demokracie. Zcela se mění pořadí jednotlivých trestných činů. Pro českou společnost se hlavní hodnotou stává jedinec a jeho práva.

Na vývoji práva v českých zemích je vidět, že právo je proměnnou veličinou, která je výsledkem mnoha faktorů. Česká společnost nikdy nebyla společností teokratickou, kde by v nezměněné formě platilo trestní právo Izraelské. I v dobách, kdy se společnost hlásila k Bohu, bylo její trestní právo často v zásadním rozporu s Božím právem. České trestní právo je odrazem lidského pochopení práva a jeho vykonávání. Proto je velmi proměnné a v průběhu dějin zažilo zásadní proměny.

5) Jak se měnil pohled na trest smrti v průběhu českých dějin?

Trest smrti byl po řadu staletí nejvyšším trestem. Až do r. 1990 neexistoval jiný nejvyšší trest. V průběhu dějin se pouze měnilo to, za co byl trest smrti ukládán a jak byl prováděn. Poměrně brutální formy středověké sice pokračovaly ve větším části ještě v 18. století, ale

v 19. století se od nich upouštělo a zůstaly civilizovanější formy poprav (oběšení), které vydržely až do zrušení trestu smrti. Výjimkou jsou popravy gilotinou především během 2. světové války. Původně veřejné popravy se postupem doby odehrávaly především za zdmi věznic, takže přestaly plnit odstrašující roli. Zásadní změnou byl r. 1990, kdy byl novelizací trestního zákona trest smrti zrušen. Od té doby je nejvyšším trestem doživotní odnětí svobody.

6 POUŽITÁ LITERATURA

BAILEY, R., L.: *Leviticus – Numbers*, Smyth & Helwys, 2005, Georgia, ISBN: 1-800-747-3016

BENEŠ, J.: *Desítka, aneb deset slov o Bohu a člověku*, Návrat domů, Praha, 2008, ISBN: 978-80-7255-177-4

BERNS, W.: *For Capital Punishment: Crime and the Morality of the Death Penalty*, Basic Books, New York, 1979, ISBN-13: 978-0819181503

BROOKS, T.: *Crime and Punishment: Critical Essays in Legal Philosophy*, Routledge, 2016, ISBN 13: 978-1-4094-5120-4

BURSOVÁ, K.: *Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava*, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, 2011, Dostupné z: https://is.muni.cz/th/zgejf/DIPLOMOVA_PRACE.pdf

CASSUTO, U.: *A Commentary on the book of Exodus*, The Hebrew University Magnes Press, Jerusalem, 1997, ISBN 965-223-456-7

CLENDENEN, E. R.: *The New American Commentary, Leviticus, vol.34*, Broadman & Holman Publishers, usa, 2000, ISBN 978-08054-0103-5

ČAPEK, K., POHORSKÝ, M.: *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha, Československý spisovatel, Praha, 1990, ISBN: 80-202-0170-X

FESER, E., BESSETTE, J.: *By man shall his blood be shed*, Ignatius press, San Francisco, 2017, ISBN 978-1-62164-126-1

FRANCEK, J.: *Zločin a trest v českých dějinách*, Knižní klub, Praha, 1999, ISBN 80-242-0087-2

GOLDBERG, S.: *When Wish Replaces Thought*, Prometheus Books, Buffalo, N.Y., 1991, ISBN 0-87975-711-6

GRIMSRUD, T.: *The Logic of Retribution and Its Consequences*, dostupné na: <https://peacetheology.net/restorative-justice/3-the-logic-of-retribution-and-its-consequences/>

GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol.: *Kriminologie*, 2019, Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7598-554-5

HELLER, J.: *Přehled Starého zákona*, Institut ekumenických studií, Praha, [online]. Copyright © [cit. 19.03.2023]. Dostupné na: https://web.etf.cuni.cz/ETFN-67-version1-SZ_uvod.pdf

HIERS, H. R.: *The Death Penalty and Due Process in Biblical Law*, University of Florida, 2004, dostupné na: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1757&context=facultypub>

- JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*, Leges, Praha, 2019, ISBN 978-80-7502-380-3
- JOHNSTONE, G.: *Restorative justice: ideas, values, debates*, Willan Publishing, Devon, UK, 2002, ISBN 1-903240-42-5
- KAŠNÝ, J.: *Právní sbírky v Tóře, Studia theologica 17, č. 3, podzim 2015*, dostupné na: <https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2015/03/01.pdf>
- KUBELOVÁ, J.: *Středoasyrské zákony*, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2013, dostupné na: <https://otik.zcu.cz/bitstream/11025/8211/1/STREDOASYRSKE%20ZAKONY%20-%20BP.pdf>
- LIŠKA, O. a kol.: *Vykonané tresty smrti Československo 1918-1989*, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2000
- MACHALOVÁ, P.: *Trest smrti v Československu a reflexe dobové právní vědy*, Univerzita Palackého, Olomouc, 2012, dostupné na: <https://theses.cz/id/ee8h13/00157588-486746838.pdf>
- MARZILLI, A.: *Capital punishment*, Chelsea house, New York, 2008, ISBN 978-0-7910-9796-0
- MASOPUST ŠACHOVÁ, P.: *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*, C.H.Beck, Praha, 2019, ISBN 978-80-7400-756-9
- McCONVILLE, j. g.: *Retribution in Deuteronomy: Theology and Ethics*, Unioersity of Gloucester, UK, in: *Interpretation: A Journal of Bible and Theology*, 2015, vol.69
- MEYERS, C.: *Exodus*, Cambridge University Press, 2005, ISBN 0-521-80781-6, str. 165
- POYA, A.: *Sharia and Justice*, University of Erlangen-Nuremberg, Germany, 2018, ISBN: 9783110574593
- PREUSS, H., D.: *Old Testament theology, vol.I*, Westminster John Knox Press, USA, 1995, ISBN 0-664-21844-X
- Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona*, Praha, 1926, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné na: https://digi.law.muni.cz/bitstream/handle/digilaw/7992/Trestni_pravo_od_1919_0007-1926-1.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- ZOUBKOVÁ, I. a kol., *Kriminologický slovník*, Plzeň, 2011, Aleš Čeněk s.r.o., ISBN 978-80-7380-312-4

INTERNETOVÉ ZDROJE

„Capital punishment by the United States federal government“ [online] 2018 [20.2.2022]
Dostupné na:

https://en.wikipedia.org/wiki/Capital_punishment_by_the_United_States_federal_government

„Capital punishment“ [online] 2009 [20.2.2022] Dostupné na:
<https://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/islamethics/capitalpunishment.shtml>

„Criminal Law of the People's Republic of China“ [online] 1997 [20.2.2022] Dostupné na:
<http://www.lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=354#menu12>

„Čtyři artikuly pražské“ [online] 1997 [20.2.2022] Dostupné na:
<https://husitstvi.cz/historie/dobove-dokumenty/ctyri-artikuly-prazske-1420/>

„New revision of number 2267 of the Catechism of the Catholic Church on the death penalty – Rescriptum “ex Audientia SS.mi” (1st August 2018). [online]. Dostupné z:
https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20180801_catechismo-penadimorte_en.html

„Popravy v Íranu a Saudské Arábii jsou na vzestupu. Amnesty vydává report o trestu smrti v roce 2021“ [online] 2022 [20.2.2022] Dostupné na:
<https://www.amnesty.cz/zprava/5394/popravy-v-iranu-a-saudske-arabii-jsou-na-vzestupu-amnesty-vydava-report-o-trestu-smrti-v-roce-2021>

„The Criminal Law of the Democratic People's Republic of Korea“ [online] 2009 [20.2.2022]
Dostupné na:
[https://www.hrnk.org/uploads/pdfs/The%20Criminal%20Law%20of%20the%20Democratic%20Republic%20of%20Korea_2009_%20\(1\).pdf](https://www.hrnk.org/uploads/pdfs/The%20Criminal%20Law%20of%20the%20Democratic%20Republic%20of%20Korea_2009_%20(1).pdf)

Amnesty International, „Iran End executions by stoning“ [online] 2008 [20.1.2022]
Dostupné na:
<http://www.amnesty.ie/wp-content/uploads/2016/05/Stoning-Report.pdf>

Constitutio Criminalis Theresiana aneb Ržjmské Cýsařské w Vhřjch a Vžeskách etc. etc. Královské Aposstolské Milosti Marye Terezye Arcy-Kněžny Rakauské... hrdelnj Práwnj Ržád [online] 1769 [20.2.2022] Dostupné na: <https://eod.vkol.cz/iii32047/iii32047.pdf>

CRIME AND POLICE IN ANCIENT EGYPT [online] 2018 [20.2.2022] Dostupné na:
<https://factsanddetails.com/world/cat56/sub404/entry-6144.html>

ČTK, „Přesně před 30 lety byl v Československu zrušen trest smrti“ [online] 2020 [20.2.2022] Dostupné na: <https://advokatnidenik.cz/2020/05/02/presne-pred-30-lety-zrusilo-federalni-shromazdeni-v-ceskoslovensku-trest-smrti/>

Hoag, R. „Capital punishment“ [online] 1997 [20.2.2022] Dostupné na:
<https://iep.utm.edu/death-penalty-capital-punishment/>

KINCL, J. „Římské právo“ [online] 2008 [20.1.2022] Dostupné na
https://iuridictum.pecina.cz/w/%C5%98%C3%ADmsk%C3%A9_pr%C3%A1vo

KING, L.W. „, THE CODE OF HAMMURABI“ [online] 2005 [20.1.2022] Dostupné na: <http://www.general-intelligence.com/library/hr.pdf>

Klekner R., Kačer J. Trest smrti v číslech: Který stát popravuje nejvíce a jak jsou na tom země EU[online] 2019 [20.2.2022] Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/evropsky-parlament/trest-smrti-evropska-unie-evropsky-parlament-prehled/r~bb3433d83a7011e993a6ac1f6b220ee8/>

Macaulay T.B., „The Indian penal code“ [online] 1997 [20.2.2022] Dostupné na: <https://legislative.gov.in/sites/default/files/A1860-45.pdf>

Prison fellowship „The death penalty“ [online] 1997 [20.3.2022] Dostupné na: <https://www.prisonfellowship.org/resources/advocacy/sentencing/the-death-penalty/>

Sbírka zákonů republiky Československé [online] 1950 [20.2.2022] Dostupné na: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>

Státní vědecká knihovna Olomouc, „Artikule práva útrpného a hrdelního císaře Josefa I. “ [online] 1997 [20.2.2022] Dostupné na <http://eod.vkol.cz/ii630310/ii630310.pdf>

Zákon č.117/1852[online] 1852 [20.2.2022] Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyguzf6mjrg4wta>

KVAPIL, M. Český právní systém ve srovnání s právním systémem starého zákona. České Budějovice 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce A. Mackerle.

Klíčová slova: trest smrti, starý zákon, české právo, srovnání právních systémů

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá srovnáním českého právního systému s právním systémem starověkého Izraele. Vzhledem k tomu, že trestní řád České republiky i trestní řád obsažený ve Starém zákoně obsahují popis nejrůznějších trestných činů a jejich potrestání, je tato práce omezena pouze na trest smrti.

V úvodní části je trestní právo řešeno na obecné úrovni v rovině potřebnosti existence trestního práva, jeho východisek a cílů. Jsou uvedeny různé teorie a cíle trestního práva, díky kterým dochází na odlišnosti konkrétní podoby jednotlivých trestních zákoníků. Uvedeny jsou i základní pohledy na trest smrti z pozice jeho obhájců i odpůrců. Následuje stručná historie trestu smrti a konkrétních trestných činů, za které byl v jednotlivých dobách udílen (od 17.st.př.Kr.), včetně popisu situace v současném světě.

Hlavní část práce se soustředí na pojetí trestního práva ve starověkém Izraeli. Úvod se zabývá obecným pojetím práva v Izraeli, otázkou trestů mimo rámec Mojžíšovy smlouvy. Detailnější rozbor je věnován tomu, jak vypadalo trestní právo obsažené v textech Mojžíšových knih. Jaké byly základní principy přístupu k pachatelům trestných činů, obětem trestných činů, jaké mělo trestní právo cíle. Nejrozsáhlejší oddíl je věnován jednotlivým skupinám trestných činů, které byly považovány za hrdelní zločiny a tomu, s jakými hodnotami Izraelské společnosti souvisely.

Závěrečná část práce je věnována českému trestnímu právu se zaměřením na trest smrti od doby středověku až po současnost s uvedením toho, za co byl trest v průběhu českých dějin udílen. Uveden je také přehled hodnot, na kterých trestní právo stálo a které se v průběhu dějin měnily. Tento dějinný exkurz vrcholí zrušením trestu smrti v r. 1990.

Závěr se zabývá srovnáním obou právních systémů především na úrovni odlišnosti teokraticky pojatého trestního práva s trestním právem tvořeným lidmi. Na jedné straně je společenství Izraele, které své hodnoty odvíjelo od svého pochopení Boha a svého vyvolení, na straně druhé lidské společenství, které se vnímá jinak a mění podle toho, jaké v něm panuje zřízení, kdo určuje pravidla společenského soužití, a jak se proměňují zásadní hodnoty společnosti.

ABSTRACT

Czech legal system in comparison with legal system in the Old Testament

Key words: death penalty, Old Testament, Czech legal system, comparison of legal systems

This bachelor thesis deals with the comparison of the Czech legal system with the legal system of ancient Israel. Given that both Czech Republic's penal code and the penal code contained in the Old Testament include a description of a variety of crimes and their punishment, this work is limited only to the death penalty.

In the introduction part, criminal law is dealt with on a general level in terms of the need for its existence, starting points and goals. Various theories and goals of criminal law, which influence the specific form of the different criminal codes are mentioned. Basic views on the death penalty are presented from the position of its defenders and opponents. The following part contains a brief history of the death penalty and the specific crimes for which it was imposed at particular times (from 17th century BC), including a description of the situation in the present world.

The main part of the work focuses on the concept of criminal law in ancient Israel. The introduction deals with the general concept of law in Israel, the question of punishments outside the framework of the Mosaic covenant. A more detailed analysis is dedicated to the image of the criminal law contained in the books of Moses, its basic principle of access to offenders, victims of crime and goals of criminal law. The most extensive section is devoted to individual groups of crimes that were considered capital crimes and to what values of Israeli society they were related.

The final part of the thesis is devoted to Czech criminal law with a focus on the death penalty and its development from the Middle Ages to the present. It provides cases of the graded death penalty in the course of Czech history. We will also find an overview of the values on which criminal law has stood and which have changed throughout history. The historical excursion culminates in the abolition of the death penalty in 1990s.

The conclusion deals with the comparison of both legal systems, mainly the level of the difference between theocratically conceived criminal law and criminal law created by people. On the one hand, there is the community of Israel, which derived its values from its understanding of God and its election, on the other hand, the human society, which perceives itself differently and changes according to the type of establishment that prevails in it, who determines the rules of social coexistence, and how they change fundamental values of the society.